

MEGJELEN MINDEN VÁSÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

—☉ Budapest, augusztus hó 23. ☉—

Krónika.

Az új egyház.

— aug. 21.

Sose tudtuk megérteni a jelvények jelentőségét. És legkevésbé értettük azokat, akik politikai vagy társadalmi hitvallásukat egy kurta jelmondatban a gomblyuk mellé tűzték. Az ilyen külsőségek mindig annak az iránynak komolyságát tették kétes értékűvé, amelynek propagálására a jelvények készültek. Komoly ember nem fitogtatja minduntalan a meggyőződését. Nem írja ki a homlokára, hogy mennyi a vagyona, hány szobás a lakása. És hallgat arról is az utcán, hogy milyen a politikai pártállása. A szocializmus komoly dolog s ezért is nem tudtuk sokáig megérteni, hogy az új rend hívói miért jelzik e renchez való tartozásukat csak úgy, mint a fekete sas-rend lovagjai. Ma már tudjuk ezt is. A derék elvtársak a gomblyuk mellé tűzött jelmondatokkal önmagukat figyelmeztetik a jogok respektálására. Mert senki sem fenyegeti a nép jogait akkora veszedelemmel, mint éppen ők. S ezért éjjel-nappal figyelmeztetik önmagukat: Jogot a népnek!

Hiába keresünk, nem tudunk más magyarázatot adni annak, hogy a gomblyuk mellé tűzött jogtünek mi a jelentősége. Hisz ők tartják ma kezükben a jogot, s ők osztogatják vagy kobozzák el aszerint, hogy kinek mi a pártállása. Csak önmagukat figyelmeztethetik tehát, hogy jog és kenyér minden embert megillet, akár szocialistának vallja magát, akár nem. De a figyelmeztetésnek nem sok a foganatja. Nem tudunk róla, hogy volna az egész világon olyan nyilvános vagy titkos szövetség, amelyik magasabb tökélyre vitte volna a más pártállásúak üldözését, mint a szocialdemokrácia. A kőműves, asztalos, gázgyári munkás csak a szocialista szervezettől válthatja meg az élethez való jogot. Aki nem váltotta meg a szervezethez belépőjegyét, ne kaphasson munkát s pusztuljon éhen családostul.

Nem tagadjuk, volt már nálunk is politikai rendszer, mely jutalmak osztogatásával szerzett magának barátokat. De a szerszámot nem ütötte ki azok kezéből, akik más pártállásúaknak vallották magukat. A létfenntartás eszközének megvonásával senkit se tett földönfutóvá s politikai uralmát nem építette a mások

kiéheztetésére. De ne feledjük, hogy a burzsoá-társadalom bünei nem is esnek olyan megítélés alá, mint a szocialdemokráciáé. A burzsoá-politikai rendszer nem vezeti vissza magát tudományos megismerésekre. De a szocializmus megkristályosodott tudomány; a szocialdemokrácia kezdettől fogva hirdeti, hogy az emberiséget csak úgy akarja magának meghódítani, hogy meggyőzi őt tudományos elméletének helyességéről. De hát ez történik mostanában körülöttünk? Senki sem kérdi a kőművest, asztalost, hogy helyesnek ismeri-e fel az osztályharcz elméletét. Nem törődnek tudományos meggyőződéssel, de inkvizitórius eljárással meghódítják őt a szervezetnek. A szervezet a lényeg s nem a tudomány. Inkább ne legyen sejtelve a tudományról, csak tartozzék a szervezethez, semmint megismerje a tudományos elméleteket s ne álljon be szervezeti tagnak. Ez a tudomány megbecstelenítése és profanálása Marxnak és mindazoknak, akik a szocializmust par excellence tudománynak mondták s annak terjedését az elmék megvilágosodásához kötötték s nem a pártpolitikai erőszakhoz.

Nyilván az elmék megvilágosításának egyik módja volt az is, ami Nagyváradon történt a parasztpárt gyűlésén, ahol az elvtárs urak egymás koponyáját lékelték meg, hogy a világosság utjából így gördítsenek el minden akadályt. Embertelenebb motivumokból még nem kobozták el a gyülekezési jogot, mint lent Nagyváradon. A szocialdemokraták nem tudták tulélni, hogy Achim András kenyeret ad olyan valakinek, aki vétett a szent magántulajdon ellen. Az az ur a szocialisták állítása szerint sikkasztott, tehát nincs joga az élethez. Bocsássa el őt Achim a pártszolgálatból s megkapja az elvtársaktól az engedélyt a gyűlés megtartására. Ez a becsület-smokkság valóban megható. Szeretjük a becsületimádást, ha az módjával történik. Sodomában csak három jó embert kerestek, hogy az Ur-isten haragját kiengeszteljék. Csak három jó embert kért egész Sodomától és Gomorhától. A többi szemenszedett gazember lehetett volna. A szocialisták kényesebb igényűek. Nekik nem elég még az se, ha az egész megye tisztességes, becsületes. Büntetni akarnak, s hiába kérik, hogy irtalmazzanak. Kegyelmet esedeznek tőlük, ha csak három gonosz ember akadna. Hisz három gazember miatt bűn lenne kiirtani egész Dél-Magyarországot. De ők nem tágitanak. Egy se legyen a párt szolgálatában, aki sikkasztott. A szocialisták tudják a legjobban, hogy milyen nehéz olyan pártot

találni, ahol nincs egyetlen egy sikkasztó. Keményen lesújtott tehát a szocializmus büntető keze egész Békés vármegyére. Ezreknek kellett szenvedni, mert egy szál sikkasztó akadt közöttük.

A burzsoá-társadalom tágra mereszi szemét ettől az igazságszolgáltatástól. A burzsoá-társadalom ugyanis azon töpreng, hogy a rabviselt embert hogyan lehetne megmenteni egy új életnek. Mert rettenetes igazságtalanság, hogy a büntetés elszenvedése után a társadalom átveszi a kiszabadult embert s még keményebben bünteti őt, mint a jogbiztonság őrzésével megbízott igazságszolgáltatás. Mert ez az igazságszolgáltatás csak hónapokkal bünteti a sikkasztót. De aztán közbelép a társadalom s halálra itéli, még pedig éhhalálra a rabviselt embert. Pedig a halálbüntetést már törölni akarják mindenfelé. Törölni akarják ott is, ahol nem apró sikkasztásokról, de rablógyilkosságokról van szó. S ami nem illeti meg a rablógyilkost, nem illetheti meg a sikkasztót sem. Ezt hirdetik velünk együtt ők is, a jövő társadalom uttörői. Csakhogy Nagyváradon pártpolitikáról volt szó s a pártpolitikában a hadi állapot lép jogaiba. A pártpolitika előbbre való a tudománynál, humanizmusnál. Mindennek ezt a politikát kell szolgálni, s mihelyt a tudomány és humanizmus megnehezítik a politika útját és céljait, nyakára kell hágni a tudománynak is, humanizmusnak is. Ez volt a Loyola és Liquori etikája, melylyel a középkorban a jezsuitarendet megalapozták és diadalra segítették. Az ósdi etika régen kikopott a használatból, s már azt hittük, hogy a civilizált világ régen le is számolt vele. De jött a szocializmus. Új egyház alakult új igékkel, új dogmákkal. És feltámasztotta Loyola és Liquori etikáját a magasabb célokról és az alanti eszközökről. De ez már nem a szocializmus, hanem a szocialdemokrácia munkája. Mert ne téveszszük össze a kettőt. A szocializmus a jövőt igéri és a szocialdemokrácia a multat adja.

Lynkeusz.

Kék hegyek.

Fiam, te fiatal, te boldog,
Ha hívnak majd a messze ormok,
Tebenned gyúl ki új pompára
Vágyó szívem hűnyó, nagy álma.

Ó, kék hegyek! Ó, arany-álmam!
Én a feleúton megálltam.
Most hí egy hang, zengő, igéző,
Mennék megint, de késő... késő...

Fiam, másom, féltett reményem,
Ág húzzon bár és túske tépjen,
Tiporjon a vassarku élet —
Menj, meg ne alkudj... te eléred!

Kún József.

Anjuta.

Irta: PAP MARISKA.

ANJUTA }
LIZA } orosz diáklányok.
JELENA }
ÁRON.
NIKOLAJEVICS SZERGEJ.
PETROVNA DARJA.

(Szin: Anjuta szobája. Ócska tetőszoza. A padmaly a szinpad elejétől rézsutosan lejt hátrafelé. A fal szürkessárga, itt-ott nagy foltokba van kopva, néhol egész a favázig lemállva. A háttérben alacsony, de igen széles ablak, melyen át háztetők, kupolák, kémények látszanak be, mikor a felvonás vége felé derülni kezd a reggel. A baloldali falon alacsony ajtó. A jobboldali falnak a háttér felé eső részén vászontakaróval leterített sötétbarna ágy, mellette bölcso. Az ágyon innen ócska pamlag, emellett alacsony fiókos szekrény. Balról az ajtó mellett pokróccsal takart láda, rajta könyvek. Az ajtón túl kis vas-kályha. Középen durva asztal, rajta könyvek, irások és egy csorbaüvegű, égő lámpa. Künn még sötét van.)

I.

Anjuta, Petrovna Darja.

(A függöny felvonásakor Anjuta a szobában járkal, keblin a bepölyált gyermekkel. Anjután sötét ruha és fehér zubbony, a haja lebontva. Halavány és fáradt.)

PETROVNA DARJA (*igen hiányos éjjeli öltözetben, papucsban, lomposan lógó hajjal jön, a kezében égő gyertyával, amit haragosan a ládára csap. Álmosan és ingerülten kiáltoz*). Ivanovna Anjuta, ez szörnyűség, amit maga csinál! Reggel lesz, és én még egy percze se hunyhattam le a szememet, maga miatt! Jár, jár, szakadatlanul jár esti kilencztől mostanáig. Kopog, kopog, mint valami megveszett kalapács egész áldott éjjel! Az ember lázas lesz az álmatlanságtól és úgy érzi, mintha valaki az agyvelején sétálgatna. Hát mikor nyugszik már meg?

ANJUTA. Kérem, Petrovna Darja, legyen türelmes. A gyermek most elaludt és felébreszti, ha kiált. Annyira nyugtalan! Ha leteszem, vagy megállok vele, hát felsivalkodik. Az maguknak még rosszabb. És én olyan halkán járok, ahogy csak tudok, de ezen a pusztá pallón százszorososan kong vissza minden lépés.

PETROVNA DARJA. A pusztá pallón? Csak nem akarja talán, hogy bársonyszőnyeget teregessek a lába elé? Minek szoktatta hozzá a gyereket az éjszakai hurczoláshoz?

ANJUTA. Jól tudja, Petrovna Darja, hogy nem szoktattam hozzá. De egy ilyen nap és egy ilyen este után nem csodálhatja, ha a gyermek nyugtalan. A katonák itt az ablak alatt tiporták a népet. A sikoltások, az átkok és hörgések úgy fölhallottak ide, hogy lehunyt szemmel azt hihette az ember, hogy itt a szobában marczangolja halálra koldus a koldust. A gyermeknek betakartam a fülét, mégis hallotta. Nem lakhatik az ember olyan magosan, hogy a nyomoruság jajja el ne érje! Csak a maguk Istene lakik olyan fenn, hogy nem hallja meg. (*Látva, hogy Petrovna Darja kiáltani akar, könyörögve.*) Legyen türelmes, Petrovna Darja, kérem, legyen türelmes!

PETROVNA DARJA. Ivanovna Anjuta, maga tulajdonosan is bizakodik az én türelmemben! Maga még az én Istenem ellen szól, pedig ha ő ide nem vezeti magát, nem tudom melyik erdei oduban fagytak volna meg ezen a czudar télen! Sehol se kapott volna hajlékot

maga ezzel az örökös sivalkodással, ezzel a véget nem érő, szörnyűséges nyávogással és kopogással, amivel maga az én becsületes munkában kifáradt testem éjjeli pihenését semmivé teszi!

ANJUTA. Teremtőm, hát mit tehetek, Petrovna Darja! Hiszen a maga gyermekei is csak voltak kicsinyek!

PETROVNA DARJA. Ah igen, Ivanovna Anjuta, voltak bizony! De nekem nem kellett idegen ember vaczkán lézengem a nyugós kicsikéimmel! Én tudtam magamra úgy vigyázni, hogy ne ejtsenek meg, hogy ne hozzak a világra szerencsétlen kis fattyuhajtásokat, mig nincsen tisztos hajlékom és becsületes hitvesem! De a maga gyermeke... a maga gyermeke! *(Kívülről lépteget hall és haragosan elfojtja a szavát.)*

II.

Anjuta, Liza.

(Liza nagy sötét gallérban jön, a gallér alatt csomagot hoz. Köszön, aztán a háttérbe megy és ott rakosgat, amíg Petrovna Darja benn van. Petrovna Darja megigazítja a papucsát, a ruhát összefogja a mellén és a gyertyát felkapva kimegy. Liza előbbre jön.)

LIZA. A reggelidet hoztam el, Anjuta. Siettem, hajnalt se vártam, mert tudtam, hogy tegnap dél óta semmitek se volt. *(Tejét és zsemléket rak ki az asztalra.)* Aljosa csak most hajnal felé jött meg a pénzzel.

ANJUTA *(a gyermeket halkán leteszi a bölcsőbe, előrejön, leül, az asztalra könyököl és a kezére támasztja az arcát)*. Inkább fáradt vagyok, mint éhes, Lizotska. Alig birom magam.

LIZA. Elhiszem, Anjuta, szegényem. *(Leül vele szembe és pohárba tölt tejet, magának is. Szünet.)*

ANJUTA *(lassan, kelleetlenül fog a tejjel)*. Aljosa csak most jött haza?

LIZA. Most. Azt mondja, a pinczék körül alighanem szaglálnak valamit már a törvény kopói. Jóruhás embereket láttak ott lézengeni, ahol eddig csak kóbor ebek és didergő varjak kószáltak. Ők nem is mertek előjönni, csak éjfélután, félóránként bujt elő egy-egy.

ANJUTA. A leányok mind kinn voltak-e?

LIZA. Igen. Jelena volt köztük megint a legvadabb. Ha rajta mulna, ő legszívesebben nekimenne mindjárt a Péter-erődnek, vagy bombát dobna a nagytemplomba, mikor a kövér Dimitrij miséz. Aljosa mindig Jelenát hozza példaképpélem, vagy téged. Hogyha én olyan volnék! Engem most már az estékre el se visz. Gyáva és ostoba vagyok — mondja. Hát igaz is, Anjuta, én szívesebben maradok otthon és varrogatom a szakadt ruháikat, meg özők nekik. Én szinte félek tőletek, mikor a szemetekben kigyullad az a szilaj lobogás, és vakok, merészek és mámorosak vagytok, mint a hörgő vadállat, mikor a lánczát tépi. Hiszen a sirókat és nyomorultakat én is szánom; boldog vagyok, ha egy éhes gyermeknek szelhetek egy karéj kenyeret, — ha egy rőskadt öregnek segíthetek a terhét vinni. De nekem mégis csak a békeséges kis fészek az álomom! Aljosa, ha nyugodt munkából jönne haza, és nem a rajongók titokzatos, rettegő, bujdosó éjszakáiból, hol halálos álmokat álmodnak a romboló igazságról. Egy kis hajlék, ahol virágot nevelhetnék az ablakokban és nem kellene a párnáim alatt és a tűzhelyem öblén félelmetes írásokat meg szörnyű szerszámokat rejtegetni.

ANJUTA. Igaz, Liza, neked jobb lett volna, ha a te Aljosádat sohase látod és fehér szelidségben

maradsz az édesanyád mellett. Mi kósza vihardararak vagyunk, nyugtalan lidérczek, mi nem tudunk addig megpihenni, míg a föld egyik rögén az éhség bög; járomba fogott gebék botladoznak és lánczos ebek vonitnak bele az éjszakába, — a másikon meg jólakott vakondok terpeszkednek gögösen, henyén és bután. Minket tüzes sarkalások hajszolnak és gyönyörű czélok hangjai hívnak, — te pedig közénk jöttél egy ember után, akit szeretsz. Talán szebbet is álmodnál otthon a kis ágyadban, ami fölött Madonna-kép piros mécse ég, a vánkosokon, melyeket puha kézzel czirógatott meg este az anyád, — mint egy rongyos, sápadt rajongónak a lázas mellén?

LIZA. Nem, Anjuta, sehol a világon nem lehet nekem olyan jó, mint Aljosa mellett! Sohase tudnék elszakadni tőle! Ki ringatná el puha karjában az ő szomorú fejét, ki hullajtana könyvet érte, ha bántják? Ki csókolná meg meleg szájjal a párnát, amire ő a fejét lehajtja, ki simogatná meg lágy szeretettel még a lisztet is, amiből néki kenyeret süt? Kinek a sóhaj-tása kísérné utra reggel és kinek a lámpása világítana eléje az esti ösvényre, amikor hazatér? Nem így voltál-e te is Szergejjel, Anjuta?

ANJUTA *(szomorú mozdulattal, halkán)*. Ah, Szergej...

LIZA *(hosszu szünet után)*. Mikor is vitték el Szergejt?

ANJUTA. Másfél éve, hogy elvitték, Liza... *(Hosszu, megindult némaság.)*

LIZA *(kijelöl figyel)*. Valaki jön a lépcsőn... Nehezen lépked... És nyöszörög...

III.

Anjuta, Liza, Áron.

ÁRON *(nagy köpenyben jön, jödetlen fővel. Haja, szakállá hófehér. A homlokán széles, vérező hasadás. Tántorogva lépdel)*. Ah, Anjuta, éppen ennek a háznak a küszöbéig birtam! Az ablakodból hívó világosság árad az utca felé. Megpihenek most nálad, Anjuta, aztán majd futok tovább! Sebes vagyok, véres vagyok, nézzétek, piros az ut, amerre járok!

ANJUTA *(eléje jön, egy székhöz vonja)*. Mi történt veled, Áron?

ÁRON. Kösd be a lábam Anjuta, ha van egy kis golyocsod. Vérzik és tüzel, — golyó van benne... *(Felmeli a köpenyét, mutatja lábát ahol véres és sebes. A homlokához viszi a kezét.)* Ez meg korbács sebe. Korbácscsal, golyóval és kardokkal üztek, százan is, egymagamat...

ANJUTA. Hát téged is, Áron?

ÁRON. Engem is. Nézzetek ki az ablakon arra, amerre az én boltocskám volt... *(Liza az ablakhoz megy, Anjuta Áron elé térdel és kötözi a lábát.)* Füst és hamu, — vér és zsarátnok! Tegnap délben még sajtot és teát mértem teneked, Liza, ott, ahol most a kétségbeesett üszkös roncsok feketéllenek, — tudod-e? Tegnap még dolgoztam, tegnap még ágyba tértem pihenni, tegnap még kétszáz fölösleges rubelem is volt, amit ma akartam a fiannak küldeni, — ma semmim sincs már, csak egy marék hamu, egy üszkös seb és egy hajszoló átok, amelyik megint tovább üz, megint csak tovább, tovább! *(A két leány eléje guggol és úgy hallgatja, a lámpa fénye alábbereszkedik, sápadó homály. Áron szétveti karjait és fölfelé néz.)* Van-e ott Isten? Van-e ott Isten? Én a világra születtem élni és életet adni. A világra születtem turni a rögot, álomtalan éjszakákon is járomban serénykedni, viselni a rugást és arczulköpést, a korbácsos hajszát, és futni, futni, futni! Mind békén viseltem! Békén viseltem!

Odábruggtak és a szeliden mosolygó szemembe köptek, még mikor ártatlan kisgyerek voltam. Az átok, a bélyeg már akkor rajtam égett! Már akkor tudtam, hogy bujni, legörnyedni, remegve félni kell örökké nekem, mert zsidó vagyok! Már akkor tudtam, hogy nekem majd véres körömmel kell kemény sziklából előkaparni azt, aminek más csak utánanyúl, hogy erősebbnek és ügyesebbnek kell lennem mindenki másnál, hogy az én derekamnak ezer derék helyett kell roskadozni, az én homlokomnak ezer homlok helyett vért izzadni, és dolgozni, dolgozni, dolgozni kell nekem az élet kenyeréért, hogy akkor aztán megátkozassák a falatot a számban és elmondhassák, hogy fufangos vagyok és csaló! Azóta, mikor tizesztendős koromban már gyümölcsöt árultam az utcán szélben és esőben, — azóta csak dolgoztam! Munka lázában égett a vérem, munka tüzeben izzott az agyvelőm, meglóptam a hajnali pihenést és az éjjeli álmot, számokat róttam és remegve kuporgattam a pénzt, nem utáltam semmit, nyeltem a faggyu büztét és alázatos hajlongásokkal bókoltam részeg parasztok előtt, ezért, ezért, hogy a végén nyomorultul összeroskadjak és egy marék hamu legyen az én igavonó életem bére...

ANJUTA. Nem roskadsz össze Áron! Te erős vagy és bátor vagy Áron!

ÁRON. Ah; Anjuta, erős vagyok és bátor, így mondd. Igaz. Ha százszor levertek, százszor keltem fel újra. Bizodalmas volt az én szívem mindig, akkor is, mikor korbács üzött, szitok gyalázott, mikor vért sirt a sebem, mikor törött lábbal és hörgő lélegzettel futottam uttalan utakon, akkor is bizodalmas szívvel néztem fel az égre! De, lásd, már fehér a hajam és fehér a szakállam. A derekam roskadt és a lábam tétova, gyöngé. Hát nem látod, Anjuta, milyen öreg vagyok már? Ah, hisz hosszú életemen át a szörnyű rém már hétszer ért utol! A verejtékkel összetapasztott kedves fészkeembe hétszer csapott bele a tüzes csóva, az élő husomat hétszer tépte már korbács, hétszer üttek ki az örök vándorútra reszkető kis gyermekeimmel. A gyermekeim! A föld férgé és az erdő állata bátor ösztönnel nemzi fájának új sarjadékait, — de én, de én, szabad volt-e nekem életre csókolni új ártatlanokat, új átkozottakat? *(Eltakarja az arcát. A következők alatt a pislogó lámpa újra fellobban és a szobában erős a fény.)*

ANJUTA *(Áronhoz hajol)*. Ne sirj te, Áron, hát nem látod, hogy az átok ereje már gyengül és új idő közeleg, erős, tiszta és áldott jövendő! Miénk még a bánat és a korbács, a nyomorúság és a harcz, mi zokogva botorkálunk még a fekete ködben, de mi már fel merjük emelni a fejünket és meg tudjuk fogni a fegyvert. Ne sajnáljuk mi már a könyeinket, mert azon át látjuk a jövendő világosságát, mely a gyermekeinké lesz! Megyünk mi már a Kánaán felé, és jönnek velünk a tipegő, kicsi lábak! És ha az utolsó határgöröngyön elbotlunk is, ha akkor, ott összeroskadunk, — de odáig elvezetjük őket!

ÁRON. Ha én ezt hihetném, Anjuta, ha én ezt tudnám! Ujjongva fognám meg újra a munkát az én benuól, aszott kezemmel! Keményen, rendületlenül vágnék neki a göröngyös életutnak, így, fehér szakállammal és roskadó térdeimmel! És azt mondanám, áldott legyen az én életem minden siralma és buja, panasztalan szégyene, görnyedő bánata és hiába hullott verejtéke! Áldott legyen vén nemzetem minden kétségbeesett harcza és véres bolyongása! Semmi sem nagy ár azért a drága, szent perczért, melyben a gyermekem gyermekének a gyermeke végre megpihenhet!

IV.

Anjuta, Liza, Áron, Jelena.

JELENA. *(Kaphodott, rendetlen a ruházata, mint aki nagy izgalomban jön el hazulról. A rövidre nyírt szőke haja kuszált. Nagyon felindult, már kívülről kiáltoz.)* Anjuta, óh Anjuta, ők itt vannak! Ők hazaszöktek! Mind hazaszöktek! Ah, csoda lett velünk, Anjuta!

ANJUTA, LIZA *(hozzáfutnak)*. Mi történt, Jelena?

JELENA. Hát nem halljátok? Ők — az erődből — ki tudtak szökni! Ah, milyen tépettek, rongyosak, kiéhezettek! Milyen lázasan rettegők! A börtönök nyirkos penészének a szaga árad a rongyaikból! Az inaszakadt vén ló, akit farkasok üznek, nem lehet fáradtabb és lihegőbb náluk!

ANJUTA *(bizonytalanul, mintha tudná már, de mégis kérdi)*. Hát kikről beszélsz, Jelena? Kik jöttek meg?

JELENA. Hát ők, mind, Andrej, Szilán, Fedor, Szergej, — mind megjöttek!

ANJUTA *(halkan akadozva)*. Szergej, — mondd, — Szergej is megjött?

JELENA. Szergej is megjött. Téged kerest is már a régi szobán. És most már rohanna hozzád. Nem akarják eresztetni, mielőtt mindent nem tud. De ő se hall, se lát! Csak téged akar! Ők féltik, hogy az utcán éri a reggeli derengés, és rája ismernek. De ő azt se bánja...

ANJUTA *(igén megindultan)*. Nem akarják eresztetni... És ő se lát, se hall... Azt se bánja, ha felismerik... Csak engem akar...

JELENA. Én kerülő uton futottam, hogy előbb érjelek, hogy meg ne ijedj. Már ő is elindult, jön, itt lesz...

ANJUTA. Jön, itt lesz... *(Az utolsó szónál már hallik a lépcsőn a siető lépések nesze.)*

V.

Anjuta, Liza, Áron, Jelena, Szergej.

NIKOLAJEVICS SZERGEJ *(kopott és megviselt, de a mozgása friss, eleven és a szava tüzes)*. Anjuta, kis Anjutám, még vissza akartak tartani tőled! Ki fél a reggeli fénytől, vagy a czirkáló katonáktól, ha a legkedvesebbje várja! Ha a legkedvesebbje már olyan régen várja! *(Sokáig tartja mellére ölelve Anjutát, szóltalanul. Hosszu szünet után a többit is köszönti.)* Testvérek, mi nagy utról jöttünk vissza. Fufangosak, merészek, elszántak és ügyesek voltunk, mint kétségbeesett róka a vadászlánczon. Értetek jöttünk ide, veletek megyünk tovább. *(Jelena széket hoz, Szergej leül.)* Jó pihenni. Minden porcikám zsibbad és reszket. Olyan ez mind, mint egy kalandos gyermekálmom, amit forró képzeletű kisfiuk álmodnak néha, elszunnyadva a meséskönyvek hősi csodái fölött. Éjszakák, titkok, hősi lázak és harcos bujósdi-játék a gögös hatalommal! És ez a szent részegség, melynek mámorában mi, rongyos rajongók, vézna kezeinkkel és halálos akaratunkkal meg tudjuk mozgatni a vén világot!

(E pillanatban felsír a gyermek.)

SZERGEJ. Gyermekek van itt? Kinek a gyermekét tartjátok itt? Kinek a gyermeke van nálad, Anjuta?

(Hosszu szünet. Mind zavarodottan és halványan állnak. Aztán Anjuta odalép Szergejhez és nyugodtan, komolyan a szemébe néz.)

ANJUTA. A gyermek az enyém, Nikolajevics Szergej...

SZERGEJ *(szünet után a megdöbbenés tétova mozdulatával megfogja Anjuta mindkét kezét)*. Anjuta, te mindig igazat beszélsz. Tehozzád léha tréfa nem fér. Mit mondtál, — Anjuta? ...

ANJUTA. A gyermek az enyém, Nikolajevics Szergej ...

SZERGEJ. Anjuta, mit beszélsz te, Anjuta? Az én társam vagy te! Énvelem éltél ócska szobán a fiatal vágyak idején, és éltél fehéren, mint az elérhetetlen ormok szüz hava, és éltél féltetten, tisztán, mint egy babonásan megimádott oltári szobor. Az ifju mámorom, a csapongó vágyam csak röpködött körülöttem, mint az áldozati tüzek lángja, de hozzád nem ért! Emlékszel-e még, mikor esténként együtt tanultunk, Anjuta? Emlékszel-e még, mikor az álom órái jöttek és a te sápadt kis kezéd lehullott az írások fölé, mint egy elfáradt galamb! És én akkor ölben vittelek a pihenőhelyre, és reggelig ültem melletted a földön, és a tüzesen sajnó homlokomat a hűvös deszkára szoritottam és a szomjas szájjammal csókolgattam a takaród vásznát? És az a pihegő kicsi bimbó ott a bölcső ölében nem álmodhatik tisztább gyermekálmot, mint az én aluvó kedvesem ott a festett faágyon, Anjuta, tudod-e még? Mit mondtál nékem Anjuta, mit mondtál előbb?

ANJUTA *(most már kiáltva, fájdalmasan)*. Nikolajevics Szergej, a gyermek az enyém!

(Szergej lassan elereszti Anjuta kezét, némán összegörnyed. Hosszu szünet.)

JELENA *(közel lép hozzá)*. Nikolajevics Szergej! *(Látva, hogy Szergej rá se hallgat, szünet után újra, igen szenvedélyesen.)* Nikolajevics Szergej! Majd én beszélek neked az Anjuta gyermekéről!

ANJUTA *(ki eddig mozdulatlanul állt, ahogy Szergej elhagyta, most hirtelen, mint valami erős indulattól felrészeg a zsibbadásból, eltolja Jelenát és Szergej elé áll.)* Nem, Jelena, már erős vagyok. Tudok már szólni hozzá. Hallgass most énréám, Nikolajevics Szergej ...

(Szergej még mindig nem mozdul. A többi mind megindultan csendes.)

ANJUTA *(halkan kezdi, hunyt szemmel, mintegy álmodón, de utóbb hangosan csendülő, tüzes szavakkal beszél)*. Hát téged elvittek tőlem kedvesem Elvittek lánczos kutyának az ölmos reménytelenségbe. De itt maradt nékem a te erőd, a te tüzed, a te igazságod. Itt maradt nékem a te véres könyved, nagytüzi haragod, szilaj keserved és szent mámorod. És akkor már vonaglott a vén föld az ébredés erejétől. Átkot sirtak az eddig imádságos szájak. Fegyvereket köszörültek a jámbor ígások. Reménykedtek a vénnek. Harcos dalt zümmögött a gyermeki száj. Kőodvaikban reszketés rázta a hatalom bestiáinak ocsmány inait. A végtelen vizeken lázadó hajók futottak piros zászlókkal és piros tüzekkel. De a legnagyobb, a legerősebb hajók még lomhán és élettelenül kuporogtak az öböl vizén. És a legényeik, a nagy, bivalyizmu, viharvert testü hajósok süket szívükkel és nehéz elméjükkel nem hallották még a milliók böszült felhördülését, és buta tivornyát ültek a külváros szennyes lebujaiban. Ők pedig kitéphettek volna sok rothadó szívet. Megrendíthettek volna nagy darab földet. Felkelthettek volna sok ezer alvót és az éberré riadt ezrek felrázhattak volna új tizezreket. És ezért indultunk el akkor mi huszan, kifestett orczával, buján égő szemmel és ledér kaczagással a lebuajok felé. Ki volt festve az arcunk. Ingerlő illatokkal hintettük teli tarkán ragyogó köntösünket. Meghasítottuk keblünkön a selymet, hogy elővillanjon szüz testünk fehér virágzása. Így mentünk oda. A csapszékekbe. Hol fülzugatóan és agyatszövény csattogott a ballalajka. Rikoltott az ének. Kavargott

a füst. Büzlött a forróság. Csurgott a pálinka és harsogott a röhögés. És mi, huszan, kifestett orczával és czéda nevetéssel beleültünk a tivornyás vadak ölébe, Nikolajevics Szergej! És öleltük őket! Forró karokkal és kéjbekábitó tüzzel. Kicsaptuk kezükből a poharat és széthullott hajunk illatos tömegével törülgettük felgyuló képük mocskos verejtékét. A gyönyör lihegő suttogásával hajlottunk a fülükhöz. Pihegésünk forró párája tüzes korbácsként verte fel lomha vérüket. És hagytuk, hogy vad, csókos harapással szivják fiatal testünk üde melegét. Hagytuk, hogy megzuzzák hajlós derekunkat ölelésük szilaj durvaságával. Hagytuk, hogy elvonszoljanak bennünket nyirkosszenyü zugok rettentő sötétségébe és ott bösz örülettel szivja ki vad szájuk ajkaink szüzi vérét. És én elvesztem ott egyetlen jajszó és egyetlen köny nélkül, csak lehunytam a szememet és elmondtam magamban százszor egymásután a te nevedet, Nikolajevics Szergej ... És nem termett még ember szíve imádságot soha olyan magasraszállót, olyan szentet, olyan szerelmeset, mint akkor volt a te neved nékem, Nikolajevics Szergej ... *(Szergej az utolsó szavaknál már Anjuta elé térdel és ruhájába rejtí az arcát.)* És mikor felpiroslott a hajnal, összehívtuk egy csapatba a sok szerelemlázás barmot. És mi, huszan, egymás kezét fogva odaállottunk elébük megtépett köntösökkel és szétzilált hajzattal. A festéket lemosta már az arcainkról a köny. És odakiáltottuk nekik, hogy nem vagyunk utcai czédák! És három hétig éltünk vizen és kenyéren, hogy vehessünk magunknak festéket és cifra rongyokat! Hogy szivesebben mentünk volna a Néva megfojtó fekete vizébe, mint az ő ölelésükbe! Hogy nem volt egyebünk, mint ajkainkon a kedvesünk utolsó csókja és azt is hagytuk, hogy részeg nyálukkal letörüljék! Csakhogy a fülükbe kiálthassuk, hogy ébredjenek fel! Hogy megmutathassuk nekik az égen a vöröslő napot! És megszentelhessek őket áldozatul hozott tisztaságunkkal! Hogy lássák, mint kell odaadni mindent! Mindent a nyomorultakért! A bilincsbeverettekért! Hogy elmondhassuk nekik: éhségtől bög millió száj és ostortól hasadt eleven testek vére fröccsen az égre! És azt, hogy ne féljenek az aranyrojtos figurák köszvényes rugásaitól, ne féljenek a tüzes ágyutorkoktól és a lángos fegyverektől, mert velük van az igazság és az ő kemény ökleikben van a hatalom és az erő! Hogy ne hallják meg rekedten nyikorgó parancsszavait a ványadtpofájú hitványoknak, — de hallják meg a másik parancsot, a zugót, a félelmetest, mely meggyalázott nyomorult népük siró torkából hörög feléjük! *(Lehajol és Szergej fejére teszi a kezét.)* Ah, Nikolajevics Szergej! Sirtak! Fetrengtek a földön a lábaink előtt! Csókolták a ruhánkat! Bögött belőlük a szilaj erő, üvöltött a fékevesztett elszántság és őrzőgő lelkesedés! *(Halkabban, összekulcsolt kézzel.)* És még aznap este megszapordtak a lázadó hajók! És futottak a fekete gályák a fekete éjszakába piros zászlókkal és piros tüzekkel! És mi állottunk a parton és néztük némán, és én megint elmondtam magamban a nevedet százszor egymásután, Nikolajevics Szergej! És szerettem volna elsikoltani messze, messze, jeges földeken, nyirkos börtönfalán és rozsdás lakatokon tulra, elsikoltani neked *(hangosan, tüzesen kiált)*, hogy ne sirasd te még Anjuta szüzi vérét, Nikolajevics Szergej! Hogy tágítsd meg rabköntösöd korczait, csörgesd meg kezeden a lánczot és nézz fel az égre! Piros tüzszekéren jön a szabadság! *(Az ablak felé fordul, a lámpa kiálszik és erős, piros hajnali fény ömlik át az egész szobán.)* Látod-e, hogy jön? *(Igen halkan.)* És ahogy jön, diadalmas, boldog

utjára elébe dobva husz szál beszennyezett és megtipott virág...

(*Liza a háttérből lassan előrehozza a gyermeket és Anjuta ölébe teszi.*)

JELENA (*előrelép és a gyermekre mutat*). És aztán jött ez, Nikolajevics Szergej! Gyalázatban és nyomorban viselte az anyja hős türelemmel, és mi valamennyien féltettük, őriztük, imádtuk, mint szent zálogát a szent jövődönnek. Azt se tudjuk, hogy a tivornyás vadak közül melyik az atyja! Csak azt érezzük, hogy a lázadó ember az atyja, a lánczát letépő nyomoruság az atyja, a forradalom az atyja! Csak azt érezzük, hogy az éledő reménység ujjongó harsonája lüktet e kicsike szivben! Gyönyörű jövődök álomvilága fénylik e tiszta szemben! Az örök szeretet áldott derüje mosolyog ez üde szájon! Ki tudja, talán ő lesz megváltó hőrsza új világoknak, boldog diadalok királya lesz, hajnalok szerencséje, — duszgazdaga az élet asztalának, melynek mi morzsaszedegető Lázárjai voltunk. És ha majd ő és mind a többi, kik ma még bölcsői vánkos szelid pihéin szunnyadoznak, vagy szomjasan szivogatják forró anyai keblek lázas tejét, — ha ők mind künn lesznek már a sugárözönben uszó, mézharmatos, boldog mezőkön, — és a mi öreg lábunk már nem bírja átgázolni a határ mély árkat, ameddig őket elvezettük, hanem csak elroskadunk az innenső parton, láztól aszaltan, megkopottan, sebesen, kiégve, mint megszakadt barmok, — de őtánuk gyönyörrel nézünk! Gyönyörrel nézünk! És ujjongó zsolozsmákkal kísérjük őket, ameddig csak elhaló torkunk hangot ad, ameddig csak elfonyadt ajkunk mozdulni tud!

ÁRON (*jölkél és szétárt karral támoltyog feléjük*). Anjuta, én is hiszem már a hajnalt! Hiszem a szeretet szent világát, mely eljövendő, — megbántott szomorú vérem öröme ujhodását hiszem! A te asszony-gyöngeséged hős erejében, a te virágáldozatod égreszálló hitében én látok, látok, — ah, vaquló szememmel én gyönyörű világot látok növekedni, élni, jönni mind közelébb!...

Krónika II.

A tüzoltók.

— aug. 21.

A magyar emberben egyáltalán nincs kifejlődve az ugynevezett »egyesületi érzés«, az Ygdrazillról metszett germán Vereinsinn. A pásztorélet tüzbámulása, vagy csillagnézése, a nagy hallgatásoknak, naponta két-három szó váltásának évezredes megszokása benne dolgozik az ugor ganglionban ma is. Ha elfogulatlan szemlélő volnék, ezt a társadalmatlanságot, ezt a nem előkelőség nélkül való mogorvaságot hasonlitanám az oroszlanhoz, vagy a sashoz, amelyek közül egyik sem érzi a csorda-biztonság és csürhe-jóllét szükségét, mint a birka vagy a lemming, hanem a dölyfös-ségnek és a fatalizmusnak azzal a vegyülékével, amely mulhatatlanul kifejlődik minden kontemplatív lélekben: megbizik saját magában, vagy pedig nem törődik saját magával még annyira sem, hogy a másikkal hozzátámaszkodják. De mivel nem vagyok elfogulatlan szemlélő, hanem inkább sovéniszta vagyok, tehát nem élek ezekkel az állat-hasonlatokkal, ellen-

ben konstatalom, hogy a magyar emberen a társulás ösztöne csak akkor vesz erőt, amikor valami speciális és mindig bizonyos *veszedelmet* magában rejtő alkalom ütközik fel rá. Ez az ősimagyar katonai szervezetnek a magyarázata, ama csaknem anarchisztikus jelenségnek, hogy a magyarság csak a véres kard láttára tudott csoportba verődni, de ez a magyarázata a Széchenyi két zseniális tévedésének, a kaszinóknak és a lóversenyeknek is. Az egyikbe is, a másikra is csak a veszedelem ingerlő érzése huzza össze az embereket: Nálunk nincsen klub, ha az ember az utolsó kastélyát és nincsen meeting, ha az utolsó és Tissot, Viktor szerint villogó, de madzagra járó gyolcsfélét is el nem veszitheti benne, vagy rajta.

Az árjának, akár germán, akár szláv, akár cigány, a bandába való összeröffenés arra jó, hogy biztonság-érzetet adjon neki, az altáji csak akkor verődik csoporttá, amikor már kész a veszedelem. A dolog, úgy látszik, a lényegében egy, a különbség azonban nem csupán tempóbeli, hanem a lélek zárkózottságától, tehát előkelő voltától meghatározott is.

Burschenschaft, szokol, carbonaria nálunk lehetetlen. Ami egyesület, vagy szövetség virágzik, az vagy veszedelemérzésre van alapítva, vagy a sokfajtaságunk egyik-másik kiragadott részéből koherálódik. A magyar dalosegyesületekben csak botfűlű és karóhangu individuumok találhatók, amint egy magyarországi dalárda valóban jól el tudja énekelni a Himnuszt vagy a Szózatot, egészen bizonyos lehetsz róla, hogy a megérdemelt pihenés közben így fog az egyik tagtárs a másikkal szólni: »s is guot g'gangen, do wer' mer holt no' a Krügl trinken«. A vidéki tornaegyesületek — Pestről nem beszélek, mert internacionális karakterü — vagy kuglizásban, vagy elnökválasztásban merülnek ki, közmivelődési egyesületeink pedig körülbelül éppen olyan észszerűen dolgoznak, mint például a felekezeti sajtó. A »Meturgeman« fanatikus kitartással téríti a zsidó hitre az összes rabbikat, hitközségi előjárókat, metszőket és melámedeket, a »Szent Alajos Marka« buzgó apostolkodással győzi meg a katolicizmus igazságáról a plébánosokat, kántorokat és ludimagisztereket. A közmivelők pedig tüneményes buzgalommal dolgoznak azon, hogy a kecskeméti gyerek jól megtanuljon magyarul és hogy a márkói sváb, aki ugyan egy szót sem tud magyarul, de egész pontosan Broca-mezőn üt mindenkit, aki azt meri neki mondani, hogy ő nem magyar: megerősödjék a hazafias érzésében.

Nem lebeg közöttünk a testületi szellem, olyanok vagyunk, — és jól vagyunk így — mint az éji vad, amely csak vérszagra, vagy somlai zamatra gyülekezik egybe. Lakoma nélkül, áldomás nélkül nincsen magyar együttlét, mint ahogy már megirta ezt ama nevezetes Nemjuteszembaneve nevű sanct-galleni barát is, aki krónikájában feljegyezte, hogy a magyarok először nagy konczokban, jókedvűen tréfálkozva falták a húst, azután pedig elkezdtek a csontokkal bedobálni egymásnak a fejét. Ami, miután még egy sanct-galleni szerzetes sem láthatja előre a jövőt és miután itt nem

politizálunk, egyáltalán nem vonatkozik valamelyes mai állapotokra.

Nem vagyunk társas lények, csak a veszedelem érzete ver bennünket csoporttá. De disztinváljunk: nem a veszedelemtől való félelem, mint a birkákat, hanem a veszedelem keresése, mint ama hetven tigris, amelyek 1760-ban (ez nem tréfa, hanem irtózatossá váltság és páratlan eset az állattörténelemben) összeszövetkezve támadták meg Nieuwedoorp falvát, hogy elpusztítsák mind a hollandusokat, akik elsőben vitték Jáva szigetére a végzetes veszedelmet, a puskát.

Mármost: veszedelem alig van manapság már. Az árvizek még csak csinálnának itt-ott valamit, de az Etna is, meg a Vezuv is belpangásban szenvednek, amióta Wiechert kitalálta az ingáját, csaknem egészen Amerikára szorítkozik. Nem igen marad más, csak a tűz. Amiből azután gyönyörűen lekövetkezik az igazság, hogy a magyar ma már — az Alvinczy inzurgensei óta — csak önkéntes tüzoltóvá egyesülhet. És hogy nem szabad nem komolyan venni az ilyen egyesüléseket, még ha Inárcs-Kakucson vagy Pürkerczen történnek is. Tessék elhinni, hogy egészen becsületes és meggyőződéses tudómunka volt amaz önkéntes hidrofór-parancsnoknak a cselekvése, aki, amikor először vonult ki teljes egyenruhában egy igazi tüzhöz, a toroka megszakadásáig kezdte fujni a kéthangu kurta kis rézkürtjét nem azért, hogy jelt adjon vele, hanem azért, mert meg volt győződve róla, hogy azzal el lehet fujni az egész égő malom tetején a lángot. Valaminthogy nem szabad csodálkozni avagy elmosolyodni ama tagtársnak az esetén sem, aki kéményseprőmester volt, tehát megválasztották az önkéntes tüzoltóságban a másznokosztály alparancsnokává. Ezzel a szegény emberrel az a fatális akcidencia történt meg, hogy amikor kigyuladt a Benemenj-csárda teteje, akkor éppen a »füstöskében volt, vagyis abban a bőrruhában, amiben a ráfunkérerek keresik munka közben a kéményen keresztül az eget. Amint meghallotta, hogy félreverik a tüztoronyban a harángot, sietve vetette le magáról a bőrruhát és a felesége segítségével hamarosan átöltözködött Manricónak vagy más tenoristának a vadonatúj egyenruhájába. Azután szaladt a tüzhöz, de szerencsére maradt még annyi ideje, hogy rákiálthasson az inasra, hogy vigye utána a füstöst. A veszedelem színhelyén azután ruganyos léptekkel ellépkedett a disznásznokszázad előtt, majd pedig levette egyenruháját, felöltötte újra a füstöst és ádáz elszánással és kéményseprői szakértelemmel rohant lokalizálni.

Ezek nem viccek. Valamint nem viccz annak a szabónak az esete sem, akit azért küszöbölt ki magából az Önkéntes Tüzoltó-Egyesület, mert olyan lángvörös volt a bajusza, hogy sercegett, amikor sört ivott, a jobbfajta szilvórium pedig egyenesen lángot fogott tőle. Hát az a timármester talán tréfa, aki a kerületi gyűlés alkalmával már az igazi ünnepeiségeket megelőző ismerkedő estén úgy nekiadta magát a bajtársiasságnak, hogy amikor éjfél tájt hazadólt, a neje azt ajánlotta neki, hogy másnap ne vonuljon ki a »jelképes tüztámadás«

nak hirdetett díszgyakorlatra, mert okvetetlenül le fog esni valahonnan. Ezzel a becsületes csővezetővel — ez volt a sarzsija — az történt, hogy csakugyan elaludta a másnap délelőttöt. A felesége azonban a bandaszóra otthagya még a reggeli kávéját is és úgy szaladt a felvonuló csapat után, hogy végignézhesse a jelképes tüztámadást. Ennek az ügynek a lebonyolítására a káptalan adta kölcsön az inspektori lakásnak a széles, meredek, nagy tetejét. Hogy megmutassák nemcsak a lokalizálásban, hanem az életmentésben való jártasságukat is, a tüzoltók a kémény mellé dugaszba odatettek egy szalmával kitömött emberbábót, amelyet azután majd kötéllel le fognak eresztetni sértetlenül az utca kövezetére. Pompásan, szabály szerint folyt a gyakorlat, amikor azonban a mentőosztag feladata következett, megtörtént a véletlen, hogy mivel előtte való este ők is ismerkedtek, — kicsuszott a kezükből a báb és elkezdett kalimpálni lefelé a háztetőn. Elérkezett az ereszig, ott zökkenőt kapott és nagy ivben repült alá, le az utcára. A tömeg bémult némasággal nézte, légy szárnya sem rezdült, amikor felvissított egy női hang:

— Ugy-e mondtam, gazember, hogy ne gyere ide, mert leesel valahonnan! Most agyonütötte magát, mi lesz a nyolcz gyerekemmel!

... Mindezek a dolgok, mondom, nem tréfák. Ezeket komolyan kell venni, akár jobbról, akár balról nézi őket az ember, vagy, hogy stilszerű legyenek, akár vörös görögtüznék, akár zöldnek a világításánál. Komoly dolgok ezek, uraim, azért nem szabad elmosolyodni azon sem, hogy a most lefolyt tüzoltó-kongresszuson minden a legnagyobb rendben és csendben ment, de a Konkordia-malom égéséhez hasonlatos veszedelem kerekedett tüstént, amint valaki előállt azzal az indítványal, hogy a kerületi tüzfelügyelőktől vegyék el az aranygallért. Olyan fellángolás következett erre, hogy Széchenyi Viktor gróf és Óvári Ferencz egyesült erővel is alig bírták lokalizálni a veszedelmet.

De lokalizálták és megoldódott minden efféle lényegbevágó kérdés, csak egy és a szatmári kongresszuson felvetetlen bökkenő maradt megoldás nélkül. Az pedig rövid megokolással csak ennyi: A katonaság kitűnő kiségitőnek bizonyul az aratósztrájknál, csaknem jobban végezte a gázgyárban a munkát, mint maguk az azzal foglalkozók. Miért nem lehet tehát a katonaságból alakítani köteles, hivatalos tüzoltó-szakaszokat? Bizony Isten, hogy tüstént militaristává válnék, amint azt látnám, hogy a katonaság az élet valóságaiban is részes és nem csupán abban a circulus vitiosus-ban bukdácsol, hogy azért van, hogy az ne legyen, amiért van: háboru.

Pagane!

A hirnév kétféle. Az egyik gazdaggá, a másik csak halhatatlanná tesz.

Könnyebb ma lángelméket találni, mint a lángelmék szobrai számára alkalmas tereket.

Weiss Ottó.

Jégcsúcs-hercegnő.

Én vagyok a jégcsúcs-hercegnő,
A jégkoronás; a fehérpalástos.
Én vagyok a gleccser-királynő.
Ki közelembé téved, elátkoz
És holtradermed.

Hasztalan tüzel rontó sugarával
Jégkoronámra a napkirály,
El nem olvad palástom egy pihéje,
Jégkristály-trónusom szilárdan áll.
Hidegen. Gőgösen. Fehéren.

De néha álmodom. Májusi szellők
Orozva megcsókolnak illattól részegen.
Ezer rügy pattan. Dalolnak a sellők.
Az éj nehéz, forró, vad, idegen.
— S én néha álmodom.

Jégkoronám helyén babéros rózsa.
Mámoros kéz fonta bacháns-koszorú.
Tapadó selymű biborlepel
Simul rám, tubarózsa-illatu.
És virágszirmok csókolják a lábam.

S valahonnan — egy távoli oromról,
Előshog egy fekete madár.
Elátkozott, éhes királyfi.
Nagy libbenéssel a vállamra száll
S hajnalig tart a csókja.

Hajnal. — S én jégcsúcs-hercegnő vagyok.
A jégkoronás; a fehérpalástos;
Hajnal. — S én gleccser-királynő vagyok.
Ki közelembé téved, elátkoz
És holtradermed.

Miklós Jutka.

Krónika III.

Kongresszusok.

— aug. 21.

Okonoko a vállamra ütött:

— Szervusz, nem ismersz?

Hogyne ismerném Okonokot. Kitűnő japáni barátom, a tokiói egyetem magántanára volt az, akit legutóbb a Vörösmarty-szobor leleplezésekor a kordonos rendőr ajtónálló szerecsennek nézett és nem akart még sajtójegygyel sem beengedni.

— Hún loptad? — förmedt rá a rendőr. Én azonban közbevettem magam és kieszközöltem, hogy bebocsássák az elzárt területre. Innen datálódik ismeretségünk, sőt barátságunk, amelyre nemcsak nagyon büszke vagyok, hanem amely már eddig is többször hasznomra volt. Tudni kell, hogy ma a japáni ember a föld legfürgébb utasa, mindenütt ott van és mindent tud. Ma már csak japáni embertől lehet valamit pontosan megtudni.

A Kossuth Lajos-utczán, sétáltunk föl és alá.

— Rég nem láttam — mondtam neki.

— Nem voltam Pesten, — felelte — Genfben voltam a földrajzi kongresszuson és most Berlinből jövök a történelmi kongresszusról. Mind a két helyen előadást tartottam Japánról.

— Hiába, maguk japániak értik a csiziót. Ott vannak minden európai kongresszuson, minden nemzetközi összeövetelen, minden európai nagyvárosban, ahol reklámot lehet csinálni Nippon országnak. Az ember azt hinné, hogy Japánország most teljesen üres, mert művelt emberei elárasztják Európát.

— Ez csak látszat, — felelte a japáni — amelynek a magyarázata az, hogy mi Európában élő japániak komolyan meg akarjuk érdemelni azt a pénzt, amit államunk tanulmányutakra költ. Igyekszünk mindent látni, mindent megtanulni és sokat dolgozni, mert a mai világban enélkül igazán nem lehet másutt megélni, csak Magyarországon. Nézze, a kínaiak már megtanulták tőlünk, hogy a szoczializmus huszadik századában csak tőkéből vagy munkából lehet megélni, és mivel a tőkéjük kevés, emberfeletti erővel dolgoznak, úgy hogy félek, hogy tulszárnyalnak bennünket. De más csoda is történt. A lustaságukról híres törökök is megmozdultak, most már ők is serényen dolgoznak, hogy az ozmán birodalmat egy jobb jövő felé kormányozzák. Maguk az egyetlen ország, amely még a régi szösztrágja.

— Csodálom, — szóltam — hogy ön, aki már több mint egy év óta van Magyarországon, nem veszi észre feltűnő haladásunkat. Nálunk is történik mindig valami.

— Mindig az ellenkezője annak, ami Európában. — felelte a japáni. — Franciaországból kiűzik a papokat, maguk befogadják őket. Az általános, egyenlő és titkos szavazati jog nélkül ma nincs alkotmányos állam és maguk megcsinálják pont az ellenkezőjét. Egész Európában munkásvédő törvényeket hoznak, maguknál újra törvénybe akarják iktatni a derest. Egyáltalában nem győzném felsorolni, hogy önök mennyire daczolnak a huszadik századdal, amikor már a nagy mohamedán világ, az örök változatlanóság képe, törökök, perzsák is megkivánták a modern eszméket.

— Én azt hittem, hogy ön hazánk barátja, hogy már egy esztendőnél több időt tölt köztünk.

— Engem — felelte a japáni — a kormányom direkt azért tart itt, hogy megtanuljam maguknál, milyennek nem szabad egy országnak a huszadik században lenni.

— Kérem, beszéljünk másról — szóltam. — Mi az oka annak, hogy Budapestet már évek óta elkerülik a jelentősebb kongresszusok? Máskor augusztus nálunk is a világkongresszusok hónapja volt és emlékszem arra az imént mult időre, amikor Vörös Elek az örfeum éjjeli kávéházában hol a »Wacht am Rhein«-t, hol a »God save the King«-et, hol a »Marseillaise«-t, hol az olasz királyi indulót játszotta, mert a pezsgős hölgyek öle tele volt külföldi kongresszistákkal. Mostanában nálunk a külföldiek egyenesen elkerülik Budapestet. Ön sokat

jár külföldön, — szölitottam föl a japánit — mondja meg, hogy mi ennek az oka.

— Az oka az, hogy a kongresszusok már elkoptatták gyermekcipőiket. Az európai szellemi élet eleven szerveivé lettek, komoly, nagyszabású és serény munkásságot fejtenek ki, nemcsak Európának, hanem az egész világ civilizációjának ők szabják a törvényeket és csak oda mennek el, ahová érdemes és ahol komolyan, nyugodtan lehet dolgozni az egész világ általános érdeklődése közepett. Maguknál a kongresszisták örökké be voltak rugva, egyik pezsgős vacsorából a másikba zuhantak bele, és ahelyett, hogy komolyan munkálkodtak volna, pezsgőskisasszonyok ölében fetrengtek vagy Bábólnán itták le magukat a sárga földig. Magyarország mindig tulozta a vendégszeretetet, és ez jó volt addig, amíg a kongresszusok nemzetközi eszem-izsom összejövetelek voltak. De a vezető emberek átlátták, hogy ez nem tarthat sokáig, mert megöli a kongresszusok létjogát. Elhatározták, hogy titokban bojkottálni fogják Budapestet, amely alkohollal csábítja és megmételjezi a kongresszusi tagokat. Legutóbb is a földrajzi kongresszuson Claparède elnök valósággal erőszakosan vitte ki, hogy ne Budapest, hanem Róma legyen a következő gyülekezés helye. A történelmi kongresszuson is megbukott Budapest Rómával szemben, amely pedig kisebb város.

— De hiszen ez borzasztó! — fakadtam ki. — Többé nem lesz kongresszus nálunk? Egyszerűen kiesünk a világ tudatából.

— Nem kell mindjárt megijedni, — nyugtatott meg a japáni — mert önökre is jut elég kongresszus, de csak olyan, amelynek elkerülhetetlenül szükséges, hogy az eszme érdekében Budapestre menjen. Ilyen volt például az antialkoholista kongresszus, amely önöknél ülésezett legutóbb, mert sehol sem isznak annyit a világon, mint Magyarországon. Ilyen volt a párbajellenes liga gyűlése, mert sehol sem párbajoznak annyit, mint Magyarországon. Azt hiszem, a leánykereskedelmi kongresszus is legközelebb önöknél fog összegyűlni, mert egy leányportéka sem olyan kelendő, mint a »Hungara«. A nemzetközi békekongresszus is elmegy önökhöz, mert a katonaság sehol a világon nem élvez olyan társadalmi kiváltságokat, mint önöknél. A nemzetközi szociáldemokrata gyűlés is a minap határozta el, hogy Magyarországra megy, amely egyedül nem hódolt még be a »suffrage universel«-nek. De legyen nyugodt, ezt a kongresszust budapesti rendőri kardlapok fogják szétverni és önök hosszú időre mentesek lesznek minden néven nevezendő kongresszustól.

— Az az egy vizsgáztatásunk még mindig marad, — vettem ellene — hogy külföldi kongresszusokon részt vehetnek a magyar szellemi élet kiválóságai, méltón képviselhetik kulturánkat és eloszlatják azt a sokféle félreértést, amely tőlünk lassankint elidegeníti az európaiakat, akikre egyébként fűtjük.

— Várjon csak, — szölt a japáni — mondok én magának egyet-mást arról, hogy miként képviselik odakinn a magyarok a hazájukat. Itt van például a

berlini történelmi kongresszus, amely rengeteg munkát végzett. A kongresszus katalógusában huszonkét nyomtatott oldalt foglalnak le csupán az előadások czimei. És ebből tudja, hogy mennyi esett Magyarországra? Egyetlen egy! Györy Tibor egyetemi magántanárnak előadása: »Az anatómia tanítása a nagyszombati egyetemen«. Képzelteti, hogy ez mennyire érdekelte a kongresszusi tagokat! Más magyar hang nem szólalt föl Budapestről, pedig ugyanakkor az alapjában véve toprongyos Athént négy előadó képviselte és az álmos Kairót szintén négy előadó! A kongresszus mégis megtette azt, hogy Fejérpataky Lászlót, az egyik magyar kongresszistát diszelnökké választotta. Ebből láthatja, hogy külföldön nincs animozitás a magyarok ellen. De maguk a magyarok az okai, hogy nem vesznek róluk tudomást. Ma még megválasztják Fejérpatakyt diszelnöknek, de holnap rá sem fognak hederíteni arra az országra, amelynek tudósai mindössze egy jelentéktelen dolgozattal képviseltetik magukat a kongresszus világraszóló munkájában.

— Szegény magyar tudósok — próbáltam őket mentetgetni — eleget dolgoznak idehaza azért a rongyös nyugdíjért!

— Érdekes a genfi földrajzi kongresszus dolga is — epéskedett a japáni. — A Palais Eynard-ban ha kevesen is, de méltón képviselték Magyarországot. Vámbéry ugyan nem volt ott, de az ő neve világraszóló dicsősége Magyarországnak és a kongresszusnak ő az egyetlen magyar tiszteletbeli tagja. Ott voltak és előadást tartottak: Lóczy Lajos, aki világhírű és Cholnoky Jenő, akinék az európai tudományos világban máris nagy neve van. Cholnoky rendkívül érdekes előadást is tartott a Balatonról, kár, hogy nem tűzték ki nyilvános előadásul. Gróf Teleki Pál országgyűlési képviselőt előadásáért meg is éljenezték a portugálok, akikről szépeket mondott. Máday Andor az egyetlen magyar titkárja volt a kongresszusnak. Ezzel a magyar képviselőt dolga körülbelül le is van zárva. Következnek a szomorú adatok. Mig Ausztriát huszonkét kongresszista képviselte, Magyarországot csak hat tag. A tizennégy diszelnök közt egy sem volt magyar. Ellenben volt egy svéd, holott Magyarország valamivel csak közelebb van Genfhez, mint Stokholm. Volt egy osztrák diszelnök is és ennek az osztályába osztották be a magyar diszelnököt, Cholnokyt. Ez Magyarország állami különállóságának a kifejezése?

— Bocsánat, én azt olvastam az ujságban, hogy kongresszusi határozat szerint egy szakosztályban sem lehetett az alelnök ugyanabból az országból, mint az elnök. Magyarország önállósága tehát el volt ismerve.

— Akkor miért tették épp Ausztria alá? — kérdezte ravaszul a japáni. — Ezen a kongresszuson egyébként sok érdekes dolog történt. Megtudtuk, hogy a déli sark ismeretétől csak ezer kilométer, az északi sarktól pedig már csak háromszázhuszonkét kilométer választ el. Délig Borchgrevink jutott legtovább, északra Peary, ugyanaz, aki Grönland sziget voltát fölfedezte:

Elhatározta a kongresszus, hogy a föld egymilliomod térképét nemzetközi segítséggel fogja elkészíteni és hogy a napi időnek egytől huszonnégyig való földrajzi jelzését fogja propagálni. A földrajz-tanítás reformját is alaposan megbeszélték. A szociológiát is a földrajzi ismeretek közé sorozták. Minderről azonban a magyar középiskolákban száz év múlva sem fognak tudni. Egyetlen magyar napilap akad, amely külföldi ujságok mintájára kimerítő tudósítást adott a genfi kongresszusról, amely az egész világot érdekelte és nyilván érdekelte a magyar olvasókat is.

— Mondja meg őszintén, mi közünk nekünk magyaroknak a földrajzi kongresszushoz? — kérdeztem.

— Mi közük? Tudja-e, hogy a kongresszuson egyes országok testes köteteket osztottak szét a földrajztudósok közt, hogy alaposan megismertessék velük az országukat. Nálunk az állam százezreket költ arra, hogy a vasuti kupék üléseire Magyarországot ismertető füzeteket tétessen. Ellenben ott, ahol bármely ismeretetés kíváncsi emberekre, tudósokra számíthatott volna, egy fillért sem áldozott. Tudja-e, mire van maguknak pénzük? Olimpiai rekordokra és londoni magyar kiállításra, amelynek clouja az emberarcu majom, Consul ur volt. Ez az oka annak, hogy a magyarok az olimpiádon és sakkversenyen győznek, a szellemi kongresszusokon pedig pörül jártak.

Reveur.

A szamárbőr.

— Regény. —

(8)

Irta: HONORÉ BALZAC.

Alig foglalt helyet a puha pamlagon, a két jóbarát észrevette, hogy deli magatartásu, megkapóan arányos testalkatu leány közeledik, eléggé szabálytalan, de nagyon kifejező, szinte parancsoló kifejezést öltött arczzal, mely éppen ez ellentétességnél fogva volt annyira megragadó. Tömött csigákban dusan omló fekete haja mintha meg-megbomlott volna már a csókos csaták tüzeiben. És csábítóan ingerlő volt a gyönyörű váll, amelyre megbomlott fűrtel omlottak. Mélységesen sötét függönyök burkolták el félig a feleségesen szép nyakát, melyen itt-ott csillant föl csupán a fény, gyönyörűen finom körvonalait a sötét háttérből kiemelve. Fehér, hamvas bőréen lágyan futott végig valami halovány meleg tónusu rózsaszín zománcz. Hosszu pillákkal árnyalt szeme merészen szórta szerelemre hívó tüzes sugarait. Félig nyílt, duzzadt, piros ajka csókra csalogatott. Egészben véve erőteljesebb duzzadó testének megvolt a maga nőiesen puha rugalmassága. Hatalmasan kifejlett keble s karjai emlékeztettek Carache gyönyörű figuráira. Könnyedsége, hajlékonysága emlékeztetett a párduczéra, s a tökéletes formái mögött duzzadozó erő lázas, emésztő gyönyörűséget ígért. Bár pajzanság csillant föl mosolyában, volt a szemében, volt a tekintetében valami meghökkenítő. Mint a démon megszállotta jósnők, ő is inkább megdöbbenett, mint tetszett. Tömegesen, vagy villámszerűen gyors föllobogással, átfutott már e kifejező arczon minden indulat. Valami gyönyörökben elfásult embert talán

meg tudott volna büvölni, de holmi zsengebb legényke visszariadt volna tőle. Olyan volt, mint valami görög templom ormáról alázuhant hatalmas méretű szobor, mely távolról szemlélve nagyszerű, de közvetlen közletről iromba kissé. Megdöbbenő szépsége azért még mindig elég hatalmas volt ahhoz, hogy fölcsigázza a tehetetlenek elernyedő érzeit, hogy hangjával elbájosolja még a süketet is, s életre keltse tekintetével a vázzá aszott aggasztányt. Émile shakespearei tragédiához hasonlította; e csodálatos valamihez, hol az öröm üvöltözik, hol még a szerelemben is valami vad féltelenség van, hol elbűvölő báj s izzó gyönyörűség váltakozik a haragos indulat véres kedvű tombolásaival. Majd szörnyeteghez, mely egyaránt tud marni és csirógatni, démonian kacagni, angyali könyeket sirni, a nő minden varázsát éreztetni egyetlen ölelésben, kivéve az ábrándozó lélek sóhajtásait, meg a szüzi szemérmét, hogy egyszerre csak elordítsa magát, marcangolni kezdjen, s szétzuzza kedvesét a szerelmével egyetemben, míg önmagát is el nem pusztítja, mint a föltámadt népek. Vörös bársony köntöse alól kikanaláló lába ügyet sem vetett rá, hogy a társnői hajából aláhullott virágokon tipor. A két jó barát előtt megállott, s kicsinylő mosolylyal tartott elibük valami ezüst tálcát, csészékkel. Fennen hordta a fejét; talán szépségére volt büszke, talán vétkes mivoltára. Meztelen fehér karja gyönyörűen bontakozott ki a bársony szövetéből. Ugy állott ottan, mint a gyönyörök királynője, mint a földi élvek megtestesülése; azoké az élveké, amelyek három nemzedék összeharácsolt kincsét emésztik föl, holttestek fölött fakadnak kaczagásra, csufot üznek az ősapákkal, gyöngyöt olvasztanak, trónust hasogatnak, aggá vénítik az ifjút, megifjítják az aggot; azoké az élveké, amelyek csak a hatalomba belecsömörlött, gondolatokba belefáradt óriásoknak valók, vagy azoknak, akiknek a hadviselés csak afféle játék.

— Hogy hívnak? — kérdezte tőle Raphael.

— Aquilina.

— Egyenesen a *Venise sawée*-ből csöppentél ide, ugye? — fordult felé Émile.

— Igen — válaszolt a leány. — Ugyanugy, amint a pápa új nevet választ magának, mikor az emberek fölibe kerül, magam is újat választottam, mikor fölibe kerültem minden asszonyoknak.

— S mintaképedhez hasonlóan neked is van afféle nemes és vitézlő összeesküvőd, aki imád és éretted halni kész?

— Volt — hangzott a felelet. — Hanem a guillotine lett versenytársammá. Azért kell mindenkor valami vörös rongynak lennie rajtam. Emlékeztetőül, nehogy nagyon is mohón vessem magamat az örömök után.

— Oh, ha belelovalják a la rochellei négy ifju históriájába, vége-hossza nem lesz a beszédnek. Ugyan hagyj el, Aquilina! Melyik asszonynak ne volna siratni való kedvese. Igaz, hogy nem mindenkinek volt akkora szerencséje, hogy vérpadon vesztette el. Hidd el, én is szivesebben látnám a magamét a Clamart árkában, mint más asszony ágyában!

E néhány szó édes zöngicséléssel hangzott el a legbájosabb, legtakarosabb, legártatlanabb kis teremtés ajakáról, mely tündéri varázsigére valaha megboszorkányozott tojáshejéből kibujt. Nesztelen léptekkel lopakodott oda elragadó arcocskájával, törekény természetével, lelesütögetett igéző kék szemével, üde, szabad homlokával. A forrása mellől elszabadult kis najád nem gyöngédebb, sem fehérebb, sem ártatlanabb, mint ez az alig tizenhat esztendősnék látszó leányka, aki mintha mitsem tudna még a rosszról,

a szerelemről, az élet viharairól. Mintha téplombból csöppent volna ide, hol buzgón könyörgött az angyalkákhoz, hogy jöjjenek érte mennél előbb. Csak Párisban fordulnak elő efféle angyalarczu teremtések, a réti margarétánál gyöngédebb, hamvasabb homlokuk mögött a legteljesebb romlottsággal, a legkörmönfontabb feslettséggel. Émile és Raphael, elámitva kezdetben a leány arca-hamvára irt mennyei malaszttól, elfogadták a kávé, mit az Aquilina tálczáján álló csészékbe töltött. Azután vizsgálatni kezdték. És a két poéta szemében, gögös, szenvedélyes arczkifejezésű hatalmas társnőjével összehasonlítva, ez a bűvös jelenés csakhamar átvedlett a megátalkodott és kegyetlenül buja feslettség megtestesülésévé, ki elég könnyelmű ahhoz, hogy bünt kövessen el és elég erős, hogy ne vessen rajta. A szivtelen démonok fajtájából való, ki fogékony és dus lelkeket sujt olyan indulatokkal, amelyekre ő maga képtelen; kinek mindenkor van eladó szerelmes pillantása, áldozatát sirató könyve, s igaz gyönyörűsége az áldozat végrendeletének olvasásakor. Valami poéta megcsodálta volna Aquilinát, de mindenkit megriasztott volna a bűbajos Euphrasie. Az egyik a bűn lelke volt, a másik a lélek nélkül való bűn.

Émile megszólította.

— Szeretném tudni, vajjon gondolsz-e néha jövődre?

— Jövő? — válaszolt kaczagva a leány. — Ugyan mit ért alatta? Miért törödném olyasvalamivel, ami még nincsen? Nem szoktam én sem előre tekintetni, sem arra, a mi már mögöttem van. Nem éppen elegendő-e, ha egyetlen nap foglalkoztat? Egyébiránt jól tudjuk, mi vár ránk a jövőben. A kórház.

— Hogyan lehetséges az, hogy magad előtt látva a kórházat, nem igyekszed kikerülni? — fordult felé Raphael.

— Mi van a kórházon olyan rémületes? — kérdezte a rettentő Aquilina. — Ha sem anyákká, sem hitvesekké nem lettünk, ugyan mire áhitoznánk akkor, mikor a vénség már fekete harisnyát húz a lábainkra, fölbarázdálja homlokunkat, mindent elhervaszt, ami asszonyi bennünk, s fényét veszi barátaink tekintetének? Nem láttok akkorra a mi hajdani ragyogásunkból a pusztá. pornál egyebet, mely lábon jár ugyan még, de szikkadt, kiaszott és málladozó már, s minden léptén úgy megzörren, mint az avar falevél. Rongygyá foszlanak legszebb öltönyeink, s az ámbrára, mely felüditette valamikor a boudoirjaink levegőjét, halottszagot áraszt s tetemet juttat eszetekbe. S ha netalán mégis akad itt-ott egy-egy sziv a sárban, csak megtiporjátok, s kitaposnátok belőle még az utolsó emlékét is. Nem tökéletesen egyre megy-e hát, hogy életünknek ama korszakában valamelyik fényes palotában a kutyákra viselünk gondot, vagy valamelyik kórházban a földhözragadt nyavalyásokat ápoljuk? Akkora különbség volna csakugyan vörös-kék koczkás zseb-kendőbe csavarni, vagy csipkével takargatni ősz fűrtinket; nyírfavessző-nyalábbal söpörni az utcát, vagy selyem uszálylyal a Tuileriák lépcsőjét; aranyos kandalló előtt üldögélni, vagy cserépfazék parazsa fölött melengetni a kezeinket; a Grève-tér látványosságait nézdegélni, vagy az Operát?

— *Aquilina mia*, sohasem jártál kétségbeesésében ily közel az igazsághoz — fordult felé Euphrasie. — Igen, a kashmir, a velin, az illatszer, az arany, a selyem, a fényüzés, minden ragyogó, minden csillogó, minden tetszetős csak az ifjúságnak áll jól. Csupán az idő czáfolhat rá a mi hóbortjainkra; boldogságunkban már benne van a bűnbocsánat. Nevettek azon, amit mondok; — fakadt ki hevesebben, haragos pillantást vetve a két jóbarátra — de nincs-e igazam?

Szivesebben halok bele a gyönyörbe, mint valami kór-ságba. Ennyit se törődöm az örökkévalósággal, s eszem-ágában sincs azon töprengeni, mi szándéka lehet Istennek az emberi nemmel! Adjatok milliókat és én milliókat fogok fölemészteni; még csak egy árva centime-ot sem fogok félretenni belőle a jövő esztendőre. Azért élni, hogy tessen és uralkodjam, — minden porczikám ezt vallja. A társadalom igazat ad nekem; vagy nem ad-e meg mindent gyönyörűségemre? Mivégre adja meg a jó Isten napról-napra azt a pénzt, amit estéről-estére elverek? Miért építtek ti kórházakat? Nem azért szabad a választásunk jó és rossz között, hogy azt válaszszuk, ami megtép s kedvünket szegi. Együgyű volnék, ha nem igyekezném élni világomat.

— És a többiek? — kérdezte Émile.

— A többiek? Az már az ő gondjuk. Könnyebben fakadok kaczagásra az ő nyomoruságaik fölött, mint sirásra a magaméin. Óvakodom attól, hogy bárki emberfia csak egy rossz percet is szerezzen nekem.

— Mi bánatod volt, hogy így gondolkozol? — kérdezte Raphael.

— Hitvány örökség miatt hagytak a faképnél; engem! — mondta, igézően szép fejét kaczerul hátra-szegve. — Pedig éjt-napot egygyé téve dolgoztam a szeretőm betévé falatjáért! De ígérhet már fűt-fát, én rajtam ugyan nem mosolyog többé senki. Azt akarom, hogy az életem a gyönyörűségek hosszú sorozata legyen.

— De nem a lélek mélyéről fakad-e a boldogság?

— Ejh, — válaszolt Aquilina — hát azt semmibe sem veszed, hogy megbámulnak, ünnepelnek, hogy diadalt ülünk minden más nő felett, s még a legerényesebbeket is elhomályosítja szépségünk, gazdagságunk? Meg azután, hidd el, többet élünk mi egyetlen egy nap alatt, mint akármelyik jóra való polgárasszony tíz esztendőn keresztül. És ezzel meg van mondva minden.

— Nem utálatos-e az asszonyi állat egy szikra erényesség nélkül? — mondta Émile Raphaelnek.

Euphrasie vipera-pillantásokkal méregette végig őket, azután valami kifejezhetetlenül gunyos hangon vetette oda:

— Erény! Legyenek vele boldogok a rutak meg a puposak, nekik hagyjuk. Mivé is lennének, szegények, enélkül?

— Ugyan eredj már; jobb lesz, hogyha hallgatsz — förmedt rá Émile. — Ne locsojg olyasmiről, amiről fogalmad sincsen.

— Már minthogy nekem nincsen róla fogalmam! — feleselt Euphrasie. — Egész életre odavetni magát egy férfinak, akitől undorodik; gyermekeket nevelni, akik elhagyják, mihelyt fölcsaperedtek; hálás köszönő szót rebegni nekik, mikor tört vernek a szívéen keresztül; és betetőzésül, önmegtagadása jutalmául érezni a kísértés kinjait, mikor a csábító megjelenik, aki rossz hírét költi, ha ellenáll. Köszönöm, nem kérek belőle! Többet ér ez a szabadság; azt szeretem, akit megkívánok és meghalok fiatalon.

— Nem tartasz attól, hogy valamikor drágán fogod még ezt megfizetni?

— Ahelyett, hogy töprengésekkel zavarnám meg örömeimet, két részre osztom magát az életet; az első szaka, az ifjúságom, minden bizonynyal kellemes, a másik, a csak talán bekövetkező vénség pedig bánom is én miféle bus magambaszállásokkal lesz tele.

— Ez a leány sohasem szeretett — mondta mélyen zengő hangján Aquilina. — Nem tett meg soha száz mérföldet csupán azért, hogy mohó gyönyörűséggel szivjon magába egyetlen pillantást, esetleg haragost, boszankodót. Hajszálon sem függött az élete soha.

Azt sem próbálta még, hogyan kell törccsapásokkal utat vágni egy sereg ember között, hogy az ura, a mindene, az istensége szabadabb legyen... Egy nyalka kis ezredes, ez volt az ő szerelme.

— Ej no, *la Rochelle*, — csillapitgatta Euphrasie — a szerelem olyan, mint a szél, az ember sohasem tudja, honnan támad rá. Különben hidd el, hogy ha efféle jó barom szeretett volna téged is, iszonyodnál minden sziporkázó firkásztól.

— A büntetőtörvénykönyv szerint tilalmas dolog barmokkal szeretkezni — vágta oda gunyos hangon Aquilina.

— Ugy véltem, elnézőbb vagy a katonákkal szemben.

— Mily boldogok ezek a lányok, — kiáltott fel Raphael — hogy ily könnyű szerrel tudják sutba vetni a jobbik eszüket!

— Boldogok? — mondta megvetően, szánakozó és gyűlöletes tekintetét vetve mindkettejükre Aquilina. — Oh, mit tudjátok ti, mi az, gyönyörre kárhóztatva élni, halottal a szivünkben...

A szalónokon most végigsikló tekintet mintha csak előlegezett bepillantás lett volna Milton Pandemoniumába. A puncs kék lángjai pokolias szint kölcsönöztek azok arcának, akik még mindig győzték az ivást. Vad, tomboló kedvvel kerekedtek tánczra, s egy-egy kaczaj, egy-egy sikoltás úgy röppent el innen-onnan a tömegből, mint a tűzijáték robbanó raketái. A boudoir meg a kisebbik szalón olyan volt, mint a holtakkal, haldoklókkal borított csatatér. Egyre tikkasztóbbá lett a bortól, gyönyörtől, beszédétől forró levegő. Mámorral, szerelemmel, duhaj kedvvel telt meg minden szív, minden tekintet, az volt ráírva a terem minden zugára, azt fejezte ki az egész felfordulás, az hályogozott be minden szemet, mely csak részegítő párafelhők kavargását látta a levegőben. Ugy nyüzsgött és kavargott minden, mint föllebbent por a napsugárban, hol széles formákat öltve, furcsábbnál-furcsább módon gabalyodik össze. Az egymásba fonódott alakok csoportjait itt-ott szinte el lehetett volna véteni a fehér márványokkal, e remekmű szobrokkal, melyek ékes-ségüül szolgáltak a palotának. Ámbár a két jóbarát megőrzött még valamit a józanságából, afféle csalóka mécsvilágot gondolataik zavargó tömegében, már képtelen volt fölismerni, mi a valóság e bizarr fantazmagóriákban, mi a lehető e képtelen látványosságban, mely egyre jobban bágyadó szeme előtt folyik. Almáink fojtó levegője, az a bizsergő érzés, mely vízióink alakjaival összeköt, az ólomlábu tüneményes gyorsaság, meg az álomlátás fonák jelenségei oly erővel nyűgözték le mindkettejüket, hogy a tivornyának e színjátékát pusztá merő lidércnyomásnak vélték, hol nesztelenül folyik minden és a sikoltásokat fül nem fogja föl. Ekkor lépett be a bizalmas komornyik s urát nagy ügygyelbajjal az előszobába csalogatva, a fülébe sugta:

— Az egész szomszédság föl van háborodva a nagy zajongás miatt.

— Hintsenek szalmát a kapuik elé! — jelentette ki Taillefer.

XIV.

Raphael egyszerre, minden látszólagos ok nélkül, oly féktelen kaczagásba tört ki, hogy a barátja számonkérte tőle e nyers örömkítérés okát.

— Bajosan értenél meg engem — válaszolta. Mindenekelőtt tartoznám neked annak a bevallásával, hogy a quai Voltaire-en éppen akkor csiptetek nyakon, mikor a Szajna felé igyekeztem, hogy belévessem magam. Akkor természetesen kifurná az oldaladat a

kiváncsiság, mi okom lehetett volna a meghalásra. Hát még ha azt is elmondanám, hogy szinte mesébe illő hirtelenséggel hogyan vonult el kicsiben előttem a materiális világ minden poétikus romja az emberi bölcsesség jelképes értelmezésében! Most egész intellektuális kincsházunkból, amelyet fenekestül felforgattunk az imént, csak az a kis törmelék-valami maradt, ami e két asszonyhoz, a hóborf e két rikitó színű, furcsa képéhez tapad. Okosabb lennél-e, ha azt is elmondanám, hogy a mi emberekkel és dolgokkal való teljes nem-törődömségünk szolgált átmenetül e két életfelfogás homlokegyenest ellenkező képeihez? Ha nem rugtál volna be, talán filozófiai elmélkedést sejditenél alatta.

(Folytatása következik.)

Saison.

A jó vidék.

— aug. 21.

O rus! Ó falu- és mezőillat! Pirospozsgás egészség, ötkor kelő flegma, ekeszarvat tartó energia s te rosszulszabott szalónkabátok suta eleganciája, csakhogy itt vagy. Itt járok a szentistvánnapi seregletben és feltűnnek rendre az ál-panamák, a rojtosszélű szalmakalapok s alattuk a görögdinnyeszerű kecskeméti fejek, a kemény bihari homlokok, a mokány bácskai koponyák. A felrucczanó jó vidék azonban mintha némi csalódást is hozna. Mintha minden évben többet hagyogtatna otthon zsiros kedélyéből és vidékieességéből. Ugy hogy ma immár nem vagyok biztos abban sem, hogy a Szikszayban szivarozgató öreg ur mezőlaborczi kispolgár-e, vagy budapesti hivatalnok. Vagy talán éppen a vendéglő szerződöttetett tagja, ki a Nemzeti Színháztól kölcsönzött kosztümben gyárt vidékies hangulatokat és tájszótárból tanulja a népiességet? Nem lehet tudni. Lelkiismeretes riporterri vizsgálódásom eredményeül mindenesetre fel kell jegyeznem, hogy az idén egyetlen egy igazán tipikus vidéki alakot láttam a villamoson, aki eleinte zavartan feszengett, aztán köhécselt és végül nem váltott jegyet, de róla is kisült később, hogy ingyen utas és budapesti.

Csak fonák felére kell fordítanom ezt a tréfát és mindjárt felénk fordul az igazság komoly színe is és szegényebbek leszünk azzal az epés, hetyke illúzióval, amit minden fővárosi ember büszkén őriz a begyében. A jó vidék nem is olyan jó, ahogy hiszszük. Inkább félszeg, merev és elfogult. Naivsága is csak annyi, mint a pákosztos diáké, aki ha ozsonnára hívják, illendőségéből nem mindjárt vágja tükörbe a csokoládés findzsát. A fővárosba centralizált magyar élet bogai is sokkal inkább megereszkedtek már, semhogy a jó vidéki — mint egykor — minden sápkóros fővárosi borbélyinasban egy démont sejdítsen s a nagyvárosi életet zürzavaros, érthetetlen gombolyagnak lássa. Aztán az egészséges vidék nem is olyan egészséges, csak az arcza petyhüdt és kövér. Vajjon tud-e a fővárosi ember arról az agyórló egyhanguságról, az órák álmos, nehéz ván-

szorgásáról, azokról a kedélybetegségekről, amelyek a tétlenség álmos tenyészetében mint mérges és rosszillatu dudvák burjánzanak? Az én álmomon gyakran végiggázol egy dübörgő kocsikerék, egy villamoskocsi csörömpölése. De ki ismeri azt az álmatlanságot, amit a vidéki csend táplál? Ki látta a falu és a kisváros szomorú embereit? Ha figyelmesen és sokáig nézem őket, úgy találom, hogy itt ezerszerre rétegezettebb lelkek élnek, mint bárhol. Mindegyik egy elzárt, magába fordult bevégeztség. A fővárosban inkább csak tipusokkal találkozom. A vidék azonban az egyéniségek világa. Csehovniak bizonyára igaza van, mikor azt írja, hogy a kisváros és a falu vagy nyárspolgárokat, vagy különczöket nevel. De ki olvasta meg, mi terem több: nyárspolgár-e vagy különcz?

Ezért oly kacagató, mikor néha ez a sokszerű, táskákkal és batyukkal lihegő raj meglepi a fővárost. Méltán is mosolyoghatunk rajta, ha a vendéglőben riadtan csörömpölve telepszik le és vidékies szószátyársággal elménczkedik a borfiuval, mindjárt hangosat és jóízűt nevetve hozzá. Ezek a gondok eczetágyán meg-savanyodott, borzas és penészes emberpéldányok rendbontóan csöppennek be uniformizálódott életünkbe. Mert a fővárosi mindig tüntet a formák arisztokratikus egyformaságával. El sem tudok például képzelni hidegebb és korrektebb arisztokratát egy előkelő főpinczérnél. A főpinczér: maga a fővárosi átlag-intelligencia. Hideg és folyékony modorában semmi izléstelenség. A fellépése biztos és imponáló. Bizonyára jobban el tudok vele csevegni, mint a vidék derék albirójával s tájékozódottsága mozgékony ujságíró-fürgeségénél fogva méltóbb társa a fővárosi embernek akárhány magába zárkózott trogloditánál; de ez nem a vidék inferioritását mutatja, hanem éppen érzelmi fölényt s a mi nyárspolgári összeszokottságunkat, a mi vidékies-ségünket. A vidéki éppen különös, nagyon is kicsinyes, de mindig mély lelki életénél fogva bukácsol sikos kulturánk jegén. Ott a távol homokbuczkákon, a por és betegség fészkeiben, hegyormok alatt kuszó apró városkák csendjében csodálatos, halvány, perverzül finom érzések nőnek. Ez az a hely, ahol minden szunyogból elefánt lesz. Ez az érzések nagyítótükre, a gondolatok kristályosítója, a lángesznek szigorú, de jóságos dadája. Emberei pedig épp oly kevésbé egyszerűek, mint az a »coeur simple«, melyet Flaubert oly komplikált kacskaringókkal mintázott ki. Csak a mi általánosságokat átölelő városi szemünk durva, hogy arcukon nem veszi észre a kusza gondokat, és fülünk süket, amely az ernyedtt csendből nem hallja ki ideges szivverésüket. Itt ebben a sivó magányban bolyonganak álmatlan homlokkal azok a sápadt gyermekek, kikből később poéta lesz. Itt játszik Goethe, a pajta alján itt verekszik Petőfi Sándor, és a téglás, rozoga udvar orgonabokrai között a kis Madách álmodozik. Ha tudnók; hány-szor jártak egyedül, temetőárokokon, gidres-gödrös utczákon és hogy küzdöttek azzal az ismeretlen, forró hullám-zással, mely megrészegíti a vért, kaparja torkunkat, csiklandja az orrot, elszédíti a fejet és a bódító, der-

mesztő, öntudatlan egyedüllétben a messze füstölgő hegyek láttára, távoli vágyak nosztalgiajára végre kicsordítja a megváltó könnyet, oly maróan és kegyetlenül, mint a köhöggető, utálatos, orrfacsaró kénfüst. Ki ismeri egészen az ő szenvedésüket? Csak a vidéki embernek lehet fogalma róla. A főváros bizonyára hamar sikosra esztergályozta volna összes rigolyáikat. Egy német közmondás kis tulzással, de nem minden igazság nélkül hirdeti, hogy Berlinben nem születik költő. A vidék azonban, amely csuf, kietlen és kulturátlan, de nem sekélyes és sohasem felületes, szabadon hagyja őket, hogy parlagon heverészve éljék a maguk különcz-életét. Így lesznek különczök. Mi azt mondjuk: művészek.

Ime itt van: a kómikus, a bábész, a lenézett és ezerszer elátkozott vidék, a jó vidék. Vagy: a mély vidék. Vagy inkább a tehetséges vidék. Ti vagytok megmondható, elhagyott ákáczos utcák, álmos, sárga házak, neuraszténias vasárnap-délutánok, végtelenbe nyuló unalmas ozsonnák és te csend és te beteg, vidékies holdfény, hogy mennyire igazam van nekem és nekik.

K. D.

INNEN-ONNAN.

> II. Abdul Hamid. A török szultánok abban különböznek az orosz csároktól, hogy míg ezek szabályszerűen, természetellenesen végzik be az életüket, addig amazok természet szerint szabályellenesen kezdik meg az uralkodásukat. Mert van ugyan valami szunnita törvény, amely meghatározza a szultáni trónra vonatkozó öröklőjogot, de ezt a törvényt soha, még csak véletlenül sem tartották meg annak az Omárnak az uralkodása óta, aki maga is csak azért tisztelte a törvényt, mert inkább számár volt, mint omár. A Hét-torony, vagy a selyemzsinór a padisah vége és végzete és jaj annak, aki Törökországban trónörökösnek született, mert soha a surgudsál nem fogja övezni a homlokát. Abdul Hamid is azért lett szultán, mert nem volt trónöröklésre szánva, amikor Abdul Aziz szultánnak a kizlár aga, meg a kapudán basa — ez aztán a történelmi materializmus! — ollóval vagdalta el a nyakán az ütőereket, hogy ne keljen szegénynek a Jedikulában raboskodnia. Abdul Hamid csak mellékherceg volt, nem trónörökös, tehát ő vette át Abdul Aziz halála után a trónt. A nevéhez kétségtelenül fűződnek sikerek és dicsőségek is. Az orosz háboruban, ami diadalmos vereséggel végződött, nemcsak Abdul Kérimnek, a szeraszkiérnek a belátása, nem pusztán Gázi Ozmán basának a hősiessége és nem egyedül Midhát basának az európai világlátása tették, hanem Abdul Hamidnak a cselekvő ereje és energikus intézkedő képessége is, hogy a diadalmaskodó oroszoknak mégis csak fölötté maradt a megvert török. A görögökkel folyt és némileg Offenbach-izü háboru sikere is az ő nevéhez fűződik és kétségtelen, hogy emberséges ember volt mindig, telve jóakarattal, amely csak az Izzet basák kezén sikkadt azután el. De im, eljött az ősz, a májkegyedésnek, bélpangásnak s a többinek amaz ideje, amelynek elkövetkeztén mindnyájan elhatározzuk, hogy ezentul csak alkotmányosan fogunk uralkodni. Abdul Hamid, e néven a második, visszaadta a hetvenhatodik alkotmányt népének, esküt is tett rá és meg is fogja tartani ezt az esküt, nem csupán azért, mert nincs kése többé a megszegésére, hanem azért is, mert nagyrabecsüli a nyaka jobb oldalán lüktető artériát, és végül azért is, mert a nyugatibb Európából át

tudott venni az arab-török idegvegyülékébe annyit, hogy mindig gentleman volt, uriember a trónon is, ami pedig ott a Keleten meglehetősen nehéz dolog.

* * *

~ István király. Valamikor, az ötödik gimnázium romantikus éveiben még azt hittem, István királykor azért rándul fel egymillió majsai kalaposmester Budapestre, mert itt nagy vigasságok esnek ilyenkor, zártkörű ökörsütéssel egybekötve. Ebből az illuzióból azonban hamar kigyógyultam. Ahogy magam is Pestre kerültem, láttam, hogy immár csak vezér-, tárcza- és entrefilet-cikkek beszélnek a nagy nap jelentőségéről, de a vágóhid nem és hogy az ökrök helyett már csak az alkalmi költők méla tüze dicséri a régi szép napot. Szép, szép, gondoltam, mert akármi áron, de ébren kell tartani a nemzet szunnyadó kegyeletét. Amilyen szépen nőtt a nemzeti kegyelet, olyan mértékben nőtt a lóverseny-programm is és az egymillió majsai kalapos ma már nem a szent Jobbhoz siet, mikor a tour-retourjeggyel megérkezik Brassóból, hanem egyenesen a Thököly-uti versenypályára. És én nekem most úgy rémlik, hogy ez az egész szép nemzeti ünnepnap, sőt az ezt dicsőítő cikkek is csak azért íródnak, hogy mentül nagyobb nyilvánosság előtt dőljön el a turf-szezon legnagyobb eseménye. És azt már igazán nem merem megírni, csak úgy sejtem, hogy az egész dolgot, sőt magát első alkotmányos uralkodónkat is csak felbérelt hisztorikusok találták ki, hogy egy biczegő öreg versenyparipa egy forró nyári délután a mellényzsebbe rakhasson százezer koronát.

* * *

~ Kávé karbolla. Guszti, kérem, amíg ezt a pár sort megírom, legyen szives, hozzon nekem egy világos kávéval, sok cukorral, egy lóverseny-tippel és a Frankfurter Zeitunggal. Kérem azonban, figyelmeztesse azt az urat, aki merő szimpátiából a maguk kenyérharcza iránt már egy félórja itt pipál az ablakom alatt a kezében egy ménkü nagy karbolos-flaskóval, hogy ne bolondozzon, mert én a kávéval nem szeretem karbolla és főleg úgy nem, ha az ablakon röpiük be ezt a flaskó tejfelt. Tudom, tudom, szaktárs, hogy maguk sokkal békésebb és sokkal joviálisabb emberek, semhogy a forradalom fegyvereihez nyulnának és tudom, hogy az, aki ott künn a kávéval ellen lándzsát ragad, a legjobb esetben is faczér újságkereskedő, de azért mégis beszélje le a ravasz fondorról és figyelmeztesse rá, hogy van ennek a kávéháznak más olyan helyisége is, hová karbol dukál, nemcsak az én kávéim. És ha maguknak elintézetlen ügyük van a gazdájukkal, akkor ennek a levét ne az én kávéim igya meg, és ha az utca tüntetni akar a kávéval ellen, ám ragadjanak fokost, baltát, vagy lándzsát, dobáljanak be tüzes csóvát, vagy lidit-bombát az ablakon, csak karbol ne, az Isten szerelméért, mert az бүdös, a kávéház pedig nem tudja elég jótékonyan ellensúlyozni ezt a szagot a saját illatával. Én tehát, bármennyire kívánom is, hogy maguk csatát nyerjenek, alig hiszem, hogy ez sikerülni fog, mert tudtommal eddig még egy forradalmat sem vívtak meg sikeresen karbolla.

* * *

δ Sárga irodalom. Ez a legújabb veszedelem nem a politikai vagy társadalmi iránytól, hanem a színétől kapta a nevét. Sárgán illusztrált borítékokban kínálja magát azoknak, akik a ponyvairodalom emlőjén nevelkedtek s modernebb kiadásban szeretnék élvezni a rémregények izgalmait. A detektiv-regényeket értjük, melyek mostanában csaknem minden nap új és új lakókat adnak a tébolydáknak, meg a fogházaknak. Furcsa fajtája ez a literatúrának. Furcsa azért, mert

hatása teljesen kiszámíthatatlan. Olyan, mint a patikaszer: az egyiknek nem használ, a másik meg felfordul tőle. A gyerek, aki magába szedi, tolvaj, betörő lesz tőle. A gyerekekre tehát »nevelő« hatással van. De hát miért van másképpen a detektivekkel? Miért válik a gyerekből jó betörő, s miért marad a detektiv rossz detektiv, ha ezeket a könyveket elolvasta. A mi budapesti viszonyaink bizonyítják, hogy a betörőink elsőrangúak, de a detektiveink csapni valók. Pedig ugye kelene lenni, hogy a sárga irodalomtól a detektiv-kar annyit javuljon, amennyit az ifjuságunk romlik. De hát romlani mindig könnyebb volt, mint javulni. És gyerekkorban tanulékonyabb is az ember, mint a detektivkedés keserves napjaiban. De ne csüggedjünk. Lesznek még jó detektiveink. Majd ha a kis betörők megnőnek, pompásan javulnak Budapesten a közbiztonsági állapotok. Ezek az apró betörők megtanulják a detektiv-trükköket is a sárga könyvekből. Mert ők tanulékonyak. Tudják, hogy a jó betörőnek ismerni kell a detektivek utjait is. Tanulnak tehát s bizony sokszor irigkedően gondolnak a detektivekre, akiknek sokkal kellemesebb és könnyebb az életük. Mert a betörőnek jó detektivnek is kell lenni, de a detektiv éléhet százhusz esztendeig nemcsak a betörők, de a detektivek tudománya nélkül is.

* * *

× Vajda Imre. Csak laikus körök számára ismeretlen név, de közgazdasági körökben régóta a legelső között emlegetik Vajda Imrét, akit a király most nemesi rangra emelt. Közgazdasági hírnévhez pedig nehezebb jutni, mint közéletihez, sőt nehezebb, mint nemességhez. Csak tetterős munka, energikus akarat és komoly koncepcziók jutalmául adják ezt a hírnevet és Vajda Imre mindig feléje tartott, bár sohasem kereste. Mint a Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság egyik igazgatója, Elek Pál oldalán részt vett és most is részt vesz csaknem minden olyan akcióban, amelylyel ez a jelentős intézetünk a magyar ipari élet kifejlesztésén munkál, és mint egy szerteágazó nagy kereskedelmi hálózat egyik feje, a rideg üzleti életben is egész és humánus ember tudott maradni. Egyszóval a királyi kitüntetés ezuttal azért olyan kedves, mert csak egy már régóta élő elismerést szankcionál.

* * *

β. Nemzeti gyász. Elégikus legyen a hangod máma, — te szomorú makáma. — Mert hát, ha szeretneinktől válni kell, — az sosem megy szépszerivel, — ott mindig jelen van a bú, a bánat, — amely az elválás nyomában támad. — Pedig az ég oly mostoha felettünk, — hogy most is válni kell attól, kit szeretünk! — Szeretünk nagyon, mindenekfölött, — bár hozzá csak futólagos viszony, — sőt mondhatnám bizony, — csak látásból való ösmeretség kötött! — Ki pedig most sem érti, mi a csizió — s nem tudja, kitől kell válni; ó! — annak elárulom, hogy e hir mit palástol, — t. i. válnunk kell az új huszkoronástól! — Ó, te új bankó, finom huszas bankó, — melyet kiadott a jegybank, ó! — új rajzzal és új nyomattal, — most hegyen, völgyön, dombon, — lanton és dorombon, — rólad zokogjon csak dal! — Ó, mert mi azt véltük, hogy bár a pénzpiac pang, — eztán sorsunk már mégis jobban megy, — mert ha nem is lesz új jegybank, — de hát lesz új... bankjegy! — És most jön a kiábrándulás, a rút, a zord, — ó, mert az idő méhe csak bú-bajt hord: — a jegybank bulletint ad ki, — hogy az új bankó kezdi színét hagyni, — hogy az új bankó sorvad, mint ki őriz ágyat — és egyre sápad, egyre bágyad! — Tüdőbaj bántja vagy aszály, — a végelgyengüléshez közel áll! — ... Ó, sirjatok hát, emberek, — nekem már a könyvem pereg, — mert temetés lesz nemsokára — s mindnyájunknak bánatára — bekövetkezik, mire a szív félve gondol — s az új huszast bevönják

a forgalomból! — Isten veled tehát, te szép, — kék husz-koronásos női kép! — Még fel se melegedhetél minálunk — s már válunk, sajna, válunk... — Könyes szemem hát többé már nem lát — téged s Bilinszky kormányzó autogrammját! — E nagy búban csak az vigasztal, — hogy új bankjegy lesz ősszel vagy tavasszal — s akkor talán e bökkvers jutalmaképpen — a bank... *cserepéldányt* indít meg majd nékem...

Művészet.

Igéreték.

Egy fecske nem csinál nyarat s egy könyomatos hirdadás a készülő őszi tárlatról még nem jelenti a szezónt, de annyi kommunikétól, amennyivel az ideai művészeti évadot már most reklamirozzák, nem csoda, ha megijedt az ősz, hogy lekésik és a nyakunkra sietett. Még ki se pihentük jóformán a hosszú telet, mikor csóstitül szakadt ránk a tenger kiállítás s már csomagolják szerte a hazában, sőt odakünn is, a ládákat, melyek a még szinte nedves vásznakat szállítják a kiállítási paloták felé. Bő képszüretre van tehát kilátásunk, — más kérdés: lesz-e gazdag szüretje a művészetnek is?

A preludium ugyan érdekesnek ígérkezik: az Iparművészeti Társulat egyházművészeti kiállítást rendez, aminek legalább a gondolata új nálunk. A templom művészetéből amugy is keveset láthatunk idehaza: pesti templomaink többnyire szegények, nemcsak műkincsekben, de architektónikus díszökben és benső artisztikumban is, néhány nevezetesebb vidéki templomunkat, mint a kassait vagy pécsit pedig alig ismeri a budapesti ember. Valami jót mégis csak inkább negatív alakban várunk ettől a kiállítástól is: ha kiderül ugyanis, milyen szegény művészet dolgában a dugzagdag egyház, talán észbe kapnak a papi kiskirályok s megnyitják jól elzárt erszényeiket nemcsak a katolikus politikai propagandá, de piktoraink és iparművészeink előtt is. Ami nemcsak az utóbbiaknak használna, tekintve hogy *ezek* igazán nem tettek szegénységi fogadalmat, hanem az egyháznak is. Mert jó lesz nem elfelejteni, hogy nemcsak a művészet köszön sokat a vallásnak, de a vallás is kapott valamelyes erőt a művésztől.

Még ilyen negatív hasznot sem várunk azonban a művészeti társulatok és műkereskedések szokásos őszi tárlataitól. Ezek az idén is csak amolyan zsidvászások lesznek előreláthatólag, mint az utóbbi években mindannyiszor. A festőnek is élnie kell! — ez az egyetlen szomorú indoklása és igazolása ezeknek a tárlatoknak s még szomorubb, hogy ez a gondolat ott kóvályog rendesen már a staffelei fölött is, mikor az őszi tárlatok anyaga készül. Még szerencse, hogy a bürokratizmustól elhájjasodott Mücsarnok is nem rendez őszi kiállítást, sőt az idén — végre! — meg fogja újból nyitni vámsorompóit. Így legalább lesz részünk egy darab Hollandiában, ha a nemzetközi tárlat egyebet nem hozna is. Hálásak is vagyunk ezért a ritka gráciáért a hatalmas társulatnak! Elvégre, ahogy meg meri tenni, hogy csak minden három vagy öt évben ereszt be idegen képet, megtehetné azt is, hogy akár sohase szellőztesse ki a dohos termeit. Egy-egy művész csak meghal minden esztendőben s akkor lehet rendezni »hátrahagyott munkáiból« kollektív kiállítást és kész a változatosság. Művészi »programmnak« csak elég ennyi egy szegény millió társulattól!

Azok a kollektív kiállítások! Azokat is milyen ferde irányba terelte a mohó merkantilizmus szellem! Milyen szépek, érdekesek, instrukтив szelleműek voltak az elsők, melyek valóban egy-egy művészi egyéniség evolúcióját mutatták be étape-ról étape-ra. Amikor a kollektív kiállítás még nem annyit jelentett, hogy most Kortés Pétert jutalmazzuk meg s eladjuk egy éven át összekent képeit, hanem annyit,

hogy összeszedjük egy igazi mesternek a muzeumokban és magántulajdonban levő képeit, az első akadémiai studiumtól kezdve az utolsó aranyérmes kompozícióig, hogy lássuk: milyen utakon, merre ment, miféle eszközökkel dolgozott a művész, hova ért el s miféle törekszik teremtő ereje? Hiszen lesz tán az idén is néhány becsületos gyűjtemény: körösfői Kriesch Aladárt és Nagy Sándort bizonyára nem kalmár-szemponatok fogják irányítani a Nemzeti Szalonban, de hány olyan művésznünk van még, akinek fejlődése útját szívesen látnók! Ott vannak az elcsendesedett Thorma, Réthi, sőt Glatz Oszkár is a nagybányaiak közül, akiket még magukban sohse láttunk; ott van a bravuros technikájú Perlmutter, a nyugtalan szellemű Kernstock, a grafikának nálunk még mindig nem eléggé méltányolt, nagytudású mestere, Olgyay Viktor; haza kellene már egyszer hozatni — legalább mutatába — Brocky Károly, Horovitz, Ferraris munkáit, hogy hirtelenében csak néhányat említsünk a modern vagy még mindig modern s már igazán »beérkezettek« közül. Végül pedig, hogy a legfontosabbat el ne felejtjük, helyet kellene már valahára keresni a fiataloknak is.

Mert ebből lesznek a legnagyobb bajok: az ifjú modern piktúra most valósággal hajléktalan. A *Miénk* elkövette azt a sajnálatos hibát, hogy kiállításaira csak vendégként hív meg egyeseket, ahelyett, hogy zsúrije elé bocsátana mindenkit, aki oda kívánczik. Ha már tagjainak száma korlátolt, vagy a felvételen voltak szűkkeblűek, legalább a tárlatok rendezése idején kellene liberálisabbnak lenniök. A modern festő-ifjuság nem állít ki a Szalon őszi és tavaszi vegyeskereskedésében, csak a *Miénk* vele kongeniális környezetében óhajt fejlődni s csak ott fejlődhetik is. De onnan udvariátlanul kitessekelték őket. A Mücsarnok ugyan udvariasabb vele, az nem dobja ki (igaz, hogy be sem ereszti!), de mit keressen egy intim modern alkotás odakünn, abban a sivár képsivatagban? A műkereskedéseknek pedig nem üzlet a forradalmi modernség. Mit csináljanak tehát?

Szerencsére, minden bajban van valami jó is. Klikkekbe, kartellekbe, szövetségekbe zápult művészeti politikánkat ez az élni akarás kényszerű erőfeszítésével feltolakodó kérdés fogja döntő elhatározásra kényszeríteni. A mai állapot ugyanis már csak ezért az egyért sem maradhat fenn soká: A Mücsarnokban is, a Szalonban is egy — hogy enyhén fejezzük ki magunkat — polgári művészekből összeverődött szövetség tartja markában a hatalmat, a *Miénk* pedig a modern művészet exkluzív arisztokratáinak megközelíthetetlen kaszinójává lett. A fejlődő, most erjedő, forrongó, harcász ifjuságnak terrénum kell. Ez lesz a választóvíz, mely szétbontja a természetellenes vegyületeket s új, egészséges tömörüléshez segíti a rokon elemeket. Hogy a Mücsarnok megmaradhasson konzervatív, akadémikus testületnek, a Nemzeti Szalon, a maga mindennel megalkuvó politikájához hiven, magyar Hagenbundja lehessen egy amolyan középfajú pikturának, a *Miénk* pedig azzá válhasson, amivé lennie kell, ha nem akar konzervatívva merevedni: magyar szecsesszióvá. Fiatal, modern, forradalmi szellemű művészek adtak kezét a *Miénk*ben egymásnak, — nekik nem szabad kirekeszteniök maguk közül az új fiatalságot, az új modernséget, az új forradalmat. Mert ha ezt teszik, egyértelmű lenne a halalos ítéletükkel.

Az André Chénier büszke mondása jut eszembe:

— Kár ezért a fejért, még került volna belőle valami!
— vágta oda a bámész csöcseléknek, mikor a guillotine alá hajtotta a nyakát. A *Miénk*ért is kár lenne: ami művészetben részünk van idehaza, az egyelőre még jórészt onnan kerül.

Tövis.

A Kéve külföldön. Montecuccolinak igaza lehetett a háború és a pénz egymáshoz való vonatkozásáról kiröpített szállóigéjével, de a szegény ellentengernagy-ös bizonyára nem sejtette, hogy elmés axiómájával kulturpolitikai programot

ad a magyar államférfiaknak — a XX. század számára. Vagy olyan goromba jós lett volna az osztrák hadvezér, aki előre látja, hogy nemcsak a Lajtán túl, de innen is elkésnek mindig egy gondolattal s hogy az ilyen gondolatszegénységnek legalább pénz, pénz és ismét pénz kell, hogy — semmit se tanuljon és semmit ne felejtse? . . . Bocsánat ezért a sok anakronizmusért, de az ember igazán belezavarodik abba a diadalmi harsonázásba, melylyel a »nemzeti dicsőségünkért« vívott londoni harczok kudarczát akarják itthon elfeledtetni. Mert ma már ugye nyilvánvaló, hogy hiába hajigálták át a sok pénzt a csatornán, az eredmény mindössze annyi, hogy ezentul az angol Tissot-k is írhatnak majd érdekes etnográfiai tanulmányokat a villogó magyar gatyáról s a festői fokos-viseletről. Viszont a *Kéve* semmi állami pénzt nem kapott, de azért ugy Düsseldorfban, mint Berlinben be tudott mutatni egy darab magyar és modern művészetet, melyből a fényes kultur-smokk németek is megértették, hogy az ifju Magyarország benne van a nyugati szellemi és művészi áramlatokban. Ez a fiatal művészeti egyesület nem vitte ki az állami közraktárakban penészedő félmult pikturát, sem a vaggonszámra összehordott s végeladásra szánt műcsarnoki műteremhulladékot, hanem összeállított egy 30 olajfestményből s 24 grafikai munkából és szoborból álló intim kis gyűjteményt, melynek darabjait azoknak művészi kvalitása avatja értékessé, nem pedig a »nevek«, melyek itthon lehetnek ugyan állami aranyéremmel megpecsételvek, de odakünn csak olyan ismeretlenek, mint a Szablya-Frischauf, Lévy, Mikola, Lohwag, az elhunyt Göröncsér, vagy a *Kéve* többi tagjának nevei. Ám a németnek van annyi esze, hogy nem a kalotaszegi, tolnai, vagy somogyi népviseletben s balatoni tájmotivumokban keresi a nemzeti művészetet, hanem a jó művészi munkában, mely nem azért a néplélék kifejezése, mivelhogy a motivuma nemzeti, hanem azért, mert jó; mert olyat ábrázol, amit a művész kora gyermekeségtől fogva látott, tehát jól látott, átértett és szeretett. Mászóval: Düsseldorfban is, Berlinben is tisztában vannak már azzal, hogy ami igazán jót, igazán művészt alkot a művész, az magán viseli a nemzeti karaktert, akár Frischaufék festették, akár — fajmagyarok. És mivel mindezt tudják Londonban is, csak Budapesten nem tudja a Hivatalos Művészet, azért rékedtek be a londoni kiállítás diadalmi harsonái s »nemzeti dicsőségünket« azért szolgálta jobban a *Kéve*.

IRODALOM.

Homo és Homunkulusz. (Irta: Harsányi Kálmán.) Az új eszmékkel és filozófiákkal úgy vagyunk, mint gyermekkorunkban a hajóval. Bátoratlanul lépünk rájuk, de ha már hasítjuk vele a gondolkozás vizeit és a végtelenség körvonalait látjuk kibontakozni, merészekké, sőt követelőkké válunk. Már nemcsak a láthatókon, hanem az elérhetetleneken, a megmérhetetleneken, metafizikai távolságokon is előre akarunk jutni a dagadó vitorlával. A Nietzsche-filozófia egész csomó poétát csábitott merész — szinte légi — utakra és az Übermensch gondolatának valami fantasztikusan jövőbe vetődő projekciója lehet a Homunkulusz, ahogy azt Harsányi Kálmán értelmezi. Homunkulusz a jövő tökéletes embere, a százszázalékos homunkulusz; akiből csak néhány százalék van a mai emberben, a Homóban. Absztrakciója annak a tökéletességnek, melyről csak sejtéseink lehetnek, de tudásunk még nem. De párbaja, melyet dialógus formájában Homóval viv, valami különös cinikus fölnynyel, az a mód, ahogyan létét igazolja, jövőjében bizik és felsőbbrendűségét vitatja, nemcsak érdekes, hanem mély is. Verekedés, tehát emberi és fanatikus, tehát érdekes. Célja — mondja a szerző — csupán a gondolatébresztés; ha erre sem jó, akkor hiába éltem át ezt a párbeszédet s mindazt, ami mögötte van. A Homun-

kulusz mindent meg akar magyarázni. A zsenialitást és a bűnt, a szodomitáságot és a művészetet, a társadalmi keretek szétrobbanását, és ha az akarathál tovább nem igen jut is, konturokat ad s egy vázlatkönyvtől ez is elég. Bizonyos, hogy Harsányi Kálmán a poéta szemével olvasta a filozófiákat, melyek benne itt továbbrezegnek és amelyek mintha lassan impregnálódtak volna a lelkében. De merésznek, érdekesnek és amellett platónikusan előkelőnek lenni néha többet jelent a tartalmasságnál, és amint a szerény bevezetés mutatja, Harsányi Kálmán nem is akart egyebet ettől a kis füzetétől.

Egy asszony emlékezete. Vaskos kötetben, finom papíron, egy szelid, kedvesarczu, nemes asszony emlékét állította össze *Sulyovszky* István. Minden sor írás, minden kegyeletes vers, minden fénykép itt gróf *Andrássy Dénesné* emlékezetéről szól és arról a csodálatos nagy szerelemről, melylyel az ura ápolja az elköltözött grófné emlékét. Csak fejedelmeknek jut szöbron, monumentális siron, ezernyi ereklyén felül ekkora gyász és ekkora hódolat s gróf *Andrássy Franciska* az is volt. A sziv oligarchája, valaki, aki milliók felett uralkodott és száz ezreket tett hódolójává az ő nemes lelkével. Az első cikkk az a szép nekrológ, amely éppen a mi lapunkban jelent meg annak idején *Kiss József* tollából és utána sorra-rendre intim és kedves megemlékezések, amelyek mind azt mondják el, hogyan élt, miképpen tette két egymást szerető ember életét boldoggá és tartalmassá, mennyi jótékonyágot cselekedett, azután hogyan halt meg és milyen országos pompával és mekkora komorsággal kísérték a krasznahorkai ösök büszke várába. Egy néma kultusz fájdalmas szertartásai voltak ezek, és ha végül minden el fog enyészni és a kövek is szétporladnak és az unokák unokái elfelejtkeznek az ő jóságáról, ez a könyv akkor is emlékeztetni fogja a világot egy gyönyörű életnek legszebb és légszomorúbb akkordjaira.

Verseskötetek. Az egyik kötet elé *Alba Nevis* irt előszót és azt írja a kötet szerzőjéről, hogy az arcza piros, mint a virradás valamelyik szűz-levegőjü, pusztán és a versei után itélve én is ilyennek képzelem *Kovács Lydia* kisasszonyt. Frissnek, pirospozsgásnak és egészségesnek. A vágyai, amelyek a verseiben megcsillannak, egy csöppet sem szeszélyesek, kissé erotikusak, de temperáltak és deczensék. Akármiről ir, az elragadtatáson, a szilajságon innen marad, és ha van is valami lírikus bensőség benne, a szavaiban még nincs clég erő, hogy a vágyakat átmelegítse. A másik kötetnek *Kiss Ferencz* a szerzője. Ő Pósa Lajosnak ajánlja a kötetét, mint mondja, az elhagyott kis gyermekek nevében. De ha már egy ilyen nagy testület nevében szól, szebb verseket is ajánlhatott volna Pósa bácsinak. Mert ezek között bizony csak itt-ott akad valami, amiben poézis csillan meg. Legtöbbje a vidéki emlékeknek sablonszerű vallomásait juttatja az olvasó eszébe s azokat a kedves kis alkalmakat, amikor egy-egy verset szokás írni mulatságból és mulattatásért. Hogy az aradi harminczhármas katonabanda muzsikál és hogy valakivel találkozó lesz a Kálvin-téren, semmiképpen sem a nyilvánosságnak, pláne a versrevágyó nyilvánosságnak való ügyek, és hogy *Laczi szalámit* vásárolt, azt poéta-ember még prózában sem igen írja meg az öcscsének. *Kiss Ferencz* kötete Nagyváradon jelent meg, de a váradi poéták aligha vállalják vele az atyafiságot.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Óriási sikere van nap-nap után a Beketow-czirkuszbán előadásra kerülő *Helgoland* cz. látványosságnak. A közönség azzal a meggyőződéssel távozik előadás után, hogy ilyen tündériesen szép vizijátékokat még nem látott. Augusztus 23-án, vasárnap, a látványosság kétszer kerül előadásra: délután 4 és este 8 órakor.